Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера деиз ◆ ШОАТТА, 3 НОЯБРЬ, 1984 ШУ. ◆ № 132 (7010). ◆ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК Политбюро

КПСС ЦК Политбюрос шийн аргIанарча заседане кийцай къахьегаме тIехдаьлна доккхий хIамаш карагIдувларах Ерригсоюзни социалистически яхье хьалхалаттарашта 1984 шера СССР Пачхьалкхен премеш хьожалра хьехкъехья Ленински Пачхьалкхенни премешта йолча Комитетой Профессиональни Союзий Ерригсоюзни Центральни Советой енна предложенеш. Премеш хьожаьй цхьайтталагIча пятилетна планаш кхоачаш тIехкхоачаш еча, производства эффективность лакхъелга, бийдали материалаши кхоелга Iалашдеча, арахецача продукце дикал лакхъеча доккхагIа дакъалаьцача болхлой, колховхой, бригадирий, мастерий йоккхача группана. Иштта йийшай Iилман техникан, литература, искусствай архитектурни даьнье СССР Пачхьалкхен премеш хьожарах йола предложенеш. Цу премешца белгалдаьхад Даймехка техника, Iилма, культура дегIакхуолача а хIаьта иштта вузашта, техникумашта, юкъерча школашта учебникаш кийчдеча а карагIдийна доккхагIдола хIамаш.

Пачхьалкхен премеш хьожарах дола КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцамаш кепайоазон тIа арадаргда.

Политбюро заседане йийцар доакъара ресурсех хьайбай боахаме пайда эцара эффективность лакхъяран ялат фуа лаьрхIа кIеангагIа дIахийтаран Белгородски областной партийни организаце беча балха опыт. Белгалдаьккхад, Белгородски области партийни, советски, боахама органаша укх тIехкьарча шерашка концентрированни доакъараш кIезгагIа дIа а ухийташ, планагIа лаьрхIача боараме хьайбай продукци йоаккхилга Iалашдара чIоагIагIа болх баь хилар. Доакъарийна лаьрхIа дIачоча хIамашта дукхагIа юкъеяхийтай лакхагIа хьувкъам луш йола культураш, эггара хьалха хьажкIаш, цкъа дIайийча дукхача шерашка тIаювла баьцаш, корнеплодаш. Фуа лаьрхIа ялат доаттаду база хьалий. Дуккхача колхозашка, совхозашка, цу даькье хьакхарч лелаеча ерригача йоккхийча предприятешка а, болх беш йола кормоцехаш ихы тIа а кийчъяьй бапхадика доакъарий смесаш кийчъеп цу ларда тIа хьайбашта фуа лаьрхIача ялата меттел тоъал доккхача даькъе, дегIах латарга диллача ихы цул эсалагIа доацача мошачен, гIожачен, хий долчен доакъараща хувша йиш хулийтача. Балха овсарле лакха йолча оборудованена. Отходаш юхе цу юта технологеш ерригача районашка юкъелхьара ларда тIа доакъарийна лаьрхIа кхачанна ихыцолеш отходаш чанхйоахилта вIаштIехьдаьккхад. Областе тIехь-тIехьа дукхагIа йиюх хьайбай продукташ, кхоачашъю укх шера пачхьалкхен планаш.

Из дика опыт къоабалъ а яь КПСС ЦК Политбюрос белгалдаьккхад, доакъарех рациональни пайда эцилга Iалашдар, фуа лаьрхIа ялат Iоадара ихы тIа а ма могга дукхагIа кхоачамаш оарцагIдахар, доакъарийна лаьрхIа дIаухийта ялат кIезигдар боккхача ерригача пачхьалкхен лоархIаме хилар. Из декхар кхоачашдара тIадерладе деза моттигашкарча партийни, советски, боахама органий, хьайбаш леладарах доакъараш кийчдеран лаьрхIа оборудовани арахецаче машинашъерий, агропромышленни комплекса ерригача министерствай ведомствай, колхозойи совхозий болхлойи низаш.

КПСС ЦК октябрьски (1984 ш.) Пленума установкаш теркал а еш, Политбюрос хьаллаьцай Волгоградски областен Ставропольски краев юрта боахами мелиорацин дIахо дегIакхувлара, агропромышленни комплекса материально-технически база цига чIоагIъяра, лаьтганцарен хьайбашкарен йоалача продукце дерригa кертгера тайпаш дукхагIа дахара тIаерзаль СССР Министрий Совето кийчъяь мероприятеш.

Йийца а дийца къоабалъяьй новкъостаца К. У. Черненкос, Г. В. Романова, Н. А. Тихонова Монгольски халкъа-революционни парте ЦК Генеральни секретараца, МНР Министрий Совета председателаца Ж. Батмунхаца ьча переговорий итогаш. Уж ечахана дийцад КПСС-ан МНРП-енеи, Советски Союза а Монгольски Халкъа Республикана а юкъера доттагIали массе оагIорахьара цхьана леладу гIулакхаши дIахо дегIадоаладара кертгера дешаш. Политбюрос белгалдаьккхад цхьана леладу, шинна а мехка халкъий хьашташта ма хеттара дола советско-монгольски гIулакхаш лерагIеи хаддаизеи дегIаухаргдолга, социалистически содружество кхоталлар дIахо чIоагIдара, социалистически экономически интеграце декхараш толаме кхоачашдара гIо а деш.

КПСС ЦК Политбюро заседане иштта дийцад вай мехка экономически социально-культурни вахара, вежарашха долча мехкашцара доттагIал чIоагIдара, машар лоаттаберен дунен халкъашта юкъера кхохкам кIаьдбарен цхьадола кхы дешаш а.

Яхьа дневник

СИХА ТIАДЕТТАЛУ «IАЬРЖА ДОШУВ»

Укх шера вай республикерча мохкаьттахошта юкъе яьржача социалистически яхье даим хьалха латташ хьабоагIарех ба «Старогрознефть» НГДУ болхлой. ДIахо йодача хана а хьалхара моттиг кхычарга кхоачийтарг ца хилара тешал деш да Сийлахь-боккхача Октябра 67 шу дизара цIейна хьалхарча яхье цар даьха къахьегама толамаш а. Массе а долча технико-экономически хьокхаммий итт бетта план ханал хьалха, 24 октябре, кхоачадийр НГДУ коллективо. Пачхьалкхен планал совгIа даьккхар цо 86700 тонн «Iаьржа дошув», маьхала иккхар кхо миллиони 30 эзари гаргга сом мах бола товарни продукци. Къахьегама овсарле лакхъяра ладани 2,7 процент тIехкхоачашъяьй.

Уж толамаш даха вIаштIехьдаьннад къаьнача фонда скважинех бизза пайда ийбарах, мехкдьтта тIоенашта низ тIа а лоаттабеш, скважинашкара «Iаьржа дошув» цIендаь хьаланкхара дукха организационно-технически мероприятеш чакхъяхарах, къахьегама дисциплинеи мехкаьтта даккхара технологии телха ца ярах.

Из болх къаьстта дика вIаштIехьа а баьккха, дика къахьегаш яхье даим хьалха латташ хиларца белгалъяьша я Кузьмин Анатолий Владимировичи Скворцов Виталий Кирилловичи керте латтача мехкдаьттеи газаи йоахача цехий коллективаш. НГДУ коллективо планал совгIа даьккхача дерригача мехкдаьттах дукхагIдар цар даьккхад.

БЕРКАТЕ КЪАХЬЕГ

Сийлахь-боккхача Октябра 67 шу дузача цIея сийна тIанийца доккхий декхараш дикка тIехкхоачаш а даь, кхы а хьинар айдаь къахьегаш ба укх деношка «Октябрьнефть» НГДУ мехкдаьттахой. Итт бетта программа ханал ши ди хьалха кхоачашъяьй цар. ПланагIа лаьрхIачул совгIа даьккхад 19700 тонн гаргга мехкдаьтта, заданел совгIа маьхала яьккхай 750 эзар гаргга сом мах бола товарни продукци. Къахьегама овсарле заданел совгIа цхьа процент лакхъяра парте хьалкашка оттадаь декхараш шоазен ахаззен тIехкхоачашдаьд цар.

Б. КОСТОЕВ.

МИШТА КХОАЧАЩДУ ДЕКХАРАШ

СОВХОЗА НОВКЪОСТАЛ ЭШ

Делакха-Юрта юкъе гIолла Iочакх а даьна, аьтта оагIорахьа дIабодача никъ тIа 8—10 километр дIаваьхача тIакхоач «Хьуна овса» оалаш йолча моттига. Цигар дIадоладу йоккха аре а дIалаьца уллаш дола «40 лет Октября» яхача совхоза овеньевой Гелисханов Ахьмада Юсапа укх шера хьажкIаш хьалкхеяь ши бIаь гектар хулаш дола иха.

Сийрда малх а хьежаш гуйране хоза ди дар цу дийнахьа дешар, «Нива» яхаш йола 15 комбайн йоалл хьажкIаш чуэцаш. Цхьаннена тIехьа шоллагIъяр а йоагIаш, дIа а хьа тIа а ух автомашинаш. Цар дIахухь комбайнаша фуалъяьха хьажкIаши аьта гIалаиаши. Уихаза бар совхоза парткома секретарь Арчаков Хасолта, керттера агроном Дзауров Башир, ВЛКСМ комитета секретарь Арчаков Саламхан, керттера экономист Батыжев Хьасан, кхыбола специалисташ.

Цига, кхай тIа, кийчду чаме даар, моллагIа технически гIулакх эшаш сецача комбайнига тракторга, автомобилига хьожаш слесараш, наладчикаш ба, «техпомощь» яха машинаш а ко-лаш. Комбайнерашеи шоферашеи дечa балхий итогаш хIара дийнахьа ю. Социалистически яхье хьалхабаьнарий сийна «Молнеш» арайоах.

— Цхьа саг вац комбайнерех а шоферех а шийн балха норма кхоачаш ца еш, — йоах совхоза парткома секретара. Цар хозахеташ тIанийнад КПСС ЦК октябрьски Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста К. У. Черненкос даь боккха чулоацам бола къамаьли Пленумо тIанийца соцами.

Цо яхар баьдолга хов делкъийна хIама дуаш шоаш йоанкхаш йола ха а дукха хеташ болча механизатораша бу боах эйча. Сецца дIаболабелча гIоне баьдъяллалща къахьегаш хул комбайнераш. Цул тIехьа гIа а дIадовдац шофераша шоай моторашт уж центральни хьаттара заготзерно хьажкIаш Iохкухьаш хул бийса геттара юкъе яххалца. Иштта хьинаре къахьегаш ба укх денойка совхоза шоай, Назрановски АТП, кхыча предприятешкара цига командировке баькка болхлой.

Совхоза специалисташа доккхал а деш цIераш йоах шоай эггара хьинарегIа къахьегаш болча комбайнерий. Царна юкъе ба Албаков Бийсолта, Полонкоев Муса, Барахоев Осман, Бантышев Iийса, Оаиев Муса, Зурабов Мохьмад, Беркинхоев Ахьмад. Укх шера 200 гектарах хIаране тIара 106,3 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьха «Херсонец-200» яха комбайн лелвеш вола Кодзоев Бахьаудин, Ачхой-Мартанера баьхка комбайнераш Эзарханов Адам, Мулатов Алхазур, Тахаев Рамзан, кхыбараш.

Назрановски АТП шоферашта юкъе къаьстта белгалбаьннаб Курсаев Iалаудин, Хашагульгов Темирлан, Злянков Йоакъап, Аушев Хаваж, Матиев Салман, Злянков Дауд, кхыбараш.

...ШоллагIа ди мера дацар Гелисханов Юсапа звенос хьалкхеяь хьажкIаш чуэца йолаяь.

— Аз декхар тIаиццар укх шера хIара гектара тIара 50 центнер хьажкIаш иха. Из тIехкхоачашде аьттув боал тха, юкъера лаьрхIача хьайоал 70 центнерал совгIа фуалъяьха хьажкIаш, — йоах цо.

Хийла бийса кхай тIа а йоаккхаш къахьийгад Гелисханова уж хьалкхее гIерташ. ДIаяхача гураха лаьтта оахаш хиннаб К-700, Т-150 яхача тракторашца Гараноев Мальмади Яндиев Мальмади. Бригадера кхыча механизатораша новкъостал а деш, индустриальни хьисапе дIайийнай хьажкIаш. Цул тIехьагIа диказа культиваци яьй, массехказа удобренеш тайсай, гербицидаш техай.

Укх шера 2700 гектара тIа хьалкхеяьй совхоза къахьегамхоша хьажкIаш, 1 ноябрь хьатIаотташ 1400 гектара тIара яраш чуийцай. «Херсонец 200» яхараш 10 а йолаш ерригаш а шин бригада кхашка 25 комбайн йоал хьувкъам чуэцаш. ПланагIа ерригa дIаяла йоагIараш 5880 тонн йолаш хIанзле 4500 тонн хьажкIаш пачхьалкхенна дIаенцай боахамо. Юкъера лаьрхIача совхозе гIолла хIара гектара тIара 30 центнер хьажкIаш ихa дерхI, план 28 йолаш. Дикка тIехкхоачашъе лерхI пачхьалкхенна уж дIаялара план а. Лоацца аьлча, доккха беркат даьннад механизаторий къахьегамах.

Цхьабакъда, хьажкIаш тIехдика хиларца дийнахьа 100 гектара тIара яраш мара чуийца боахалац йолаш йолча комбайнашка. Шелал хьатIакхача йисар кIезига ха я. Цул совгIа, хаоттам хувцабала мегаш а да гIулакх. Цудухьа ма могга сихен дикен хьажкIаш чуийца яхара кхы массехк комбайн яхийта совхоза новкъостал дечa бакъаьлa хургдар аьнна хет.

С. АУШЕВ,
тха спецкор.

Даькъала хийла Советски Союза халкъий хадаргйоаца интернациональни цхьоагIо а вежарашха дола доттагIал а — вай обществана низ тела хьаст!

(КПСС ЦК ТIехьехамашкара).

Шоай декхараш толаме кхоачащдеш хьайоагIа юкъарча шера Назрановски района совхоз-техникума фермей коллектив. Ийс бетта планагIа йохка йоагIар 333 тонн йолаш пачхьалкхенга шура ехкай 355 тонн. Дикка тIехкхоачашъяьй октябрь бетта план а.

Шера план ханал хьалха кхоачашъяра хьинар айденна къахьегаш ба ферма доярхаш. ХIаьта царна юкъе къаьстта белгалбаьннаб нийс бетта шера план кхоачашъяь бола Ахриева Макки шун йоI Даурбекова Розан. Цу юкъа 2 эзар килограмм совгIа шура яьккхай цар хIара шоаш хьожача Iаттагара.

СУРТА ТIА: Совхоз-техникума хьалхалатта доярхаш М. Ахриева, Р. Даурбекова.

И. ПЛИЕВА сурт.

Хоам бу КПСС обкома пресс-центро

Телефон 2-66-72

Агротехнически дикагIолча ханашка гурахьа культураш дIаера кампани чакхъьяьккхай дукхагIолча районашка. Республика шекара свеклаш кхеча районашка лоадамбоашача лаьттамка лошача доакъара лаьрхIа йола культураш дIаена йисай.

Шалински района боахамашка 29 октябре дIайийна ьхай гураьха дIаеезаш йола культураш, дерригa кхашка минеральни удобренеш а товсаш. Культураш дIаера балхаш чакхдала довла доах Гудермесски Назрановски районашка. Цига а дерригача кхашка хIамаш дIаюв удобренеш а товсаш.

Урус-Мартановски, Ачхой-Мартановски, Грозненски, Шелковской районий боахамаш декхаряйла да хьатIадоагIача денойка юхедисача кхашка культураш дIайийна яха.

31 октябрь хьатIаоттош республика гурахьа юо культураш дIайийнай 177,5 эзар гектара тIа, царех ялата лаьрхIа — 146,3 эзар гектара тIа.

Назрановски, Шалински, Грозненски районаш юкъера дIаьяхача **республика юкх ерригача районашка хьажкIаш чуйийна яьхай.** Чуийцай 22,3 эзар гектара тIара яраш, на хул хьувкъам чуэца белача майдах 83 процент. ХIаьта ала хIамаш доацаш тIехьатетт пачхьалкхенна ялат дIалулла. Чубеначa хьувкъамах ахенел кIезигагIа ба Назрановски, Грозненски, Малгобенски, Сунженски, Урус-Мартановски, Шалински районий боахамаша дIабоинар. Пачхьалкхенга хьажкIаш йохкара план республикно кхоачашъяьй 53 процент.

Шекара свеклаш республике чуйийцай 7351 гектара тIера. ХIанзчул тIехьагIа чуэза езаш я 2396 гектара тIера яраш. Шекара свеклаш йохкара план кхоачашъяьй 73 процент.

Карарча шера свеклаш йохкара план кхоачашъяра Шалински района боахамаша шекар доаккхача завода дIаяхьийта еза 5 эзар тонн, Урус-Мартановски района — 11 эзар тонн овлаш. Назрановски районе 400 гектара тIа йисай хьалхаза йола свеклаш, укх йохкара план кхоачашъяьй 60 процент.

Нохч-ГIалгIай шекар доаккхача заводо сезон йоллалча тIоне хьийнача свеклаех 51 процент хулаш ярашта переработка яьй, 5515 тонн шекар даьккхад. Сентябрь бетта шекар даккхара план кхоачашъяьй 112,6 процент.

Сентябрь бетта Ерригроссийски социалистически яхьа итогех завода коллектива РСФСР кхачан промышленноста Министерствас ахчан шоллагIа премия хьоженай.

Толаме кхоачашъяьй завода коллективо октябрь бетта производственни программа а. Шекар даьккхад 2931 тонн, на 13 процент дукхагIа да сентябрь бетта даьккхачул.

12,68 процентагара 12,73 процентага дIанхоачаш лакхденнад заводо хьачуйидеча овлаех доалла шекар.

Баьцаяраш пачхьалкхенна дIаденнад 102 эзар тонн, царех 79 процент — «Чеченингушплодоовощхоз» боахамаша. Баьцаяраш дохкара план кхоачашъяьй 67,6 процент, хIаьта специализаци яьча боахамаша — 65 процент. Планал совгIа баьцадараш дохк Шалински района боахамаша. План кхоачашъяь йовла йоахк Урус-Мартановски Ачхой-Мартановски районаш.

Сом дIабеннаб [illegible] **кхенна 66 эзар тонн. план кхоачашъяьй 78,8 процент.**

Планал совгIа пачхьалкхенна сом дIалу Шалински Веденски районий боахамаша. Планал совгIа хьалхарчон тIехьарчон дIабеннаб 2167, 473 тонн сом. План кхоачашъяь йовла йоахк Наурски, Надтеречни-Юртовски, Ачхой-Мартановски районаш. Плана кхаь даькъех ши дакъа мара кхоачашдаьдац Урус-Мартановски районо.

Коартолаш кийчъяра план кхоачашъяьй 86,2 процент. 90 процент хулаш йолча майдан тIара яраш чуийцай.

Сунженски района боахамаш декхарийла да 3,5 эзар тонн коартолаш пачхьалкхенна дIаяла. Районе коартолаш дика хьувкъаьй, шера план тIехкхоачашъе таро йолаш я.

СИЙЛЕ ХИЙЛА ХЬАЛХАЛАТТАРИЙ!

КПСС обкома бюрос, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома белгалдаьккхад ший кийнакъан дикан гурахьа дIаюаш йола культурий дIаера, дабьахара республикански социалистически яхье хьнача цхьайолча районаша, колхозаша, совхозаша, бригадаша, отрядаша, звенаша хIамаш дIаюаш йола кампани чакхьяккхарен хьатIадоагIача шере хьувкъам кхебара лард йоллара долен балхаш дика чакхдаьха хилар.

Районаша, колхозаша, совхозаша, бригадаша, отрядаша, звеньяша, механизатораша лелаьча республикански социалистически яхье итогашка а хьежа, социалистически яхье котьаьнаргаш лаьрхIай районаш:

НАУРСКИ,

хьалхара моттиг а хьожаеш, КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома Сийлен грамота еннай района;

НАДТЕРЕЧНИ,

шоллагIа моттиг а хьожаеш, КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома диплом деннад района;

ВЕДЕНСКИ,

кхоалагIа моттиг а хьожаеш, КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома диплом деннад района.

Социалистически яхье котьаьнна районаш республикански газеташ тIа чIоагIдаьча Сийлен улга тIа йоах.

Социалистически яхье котдаьнараш а лаьрхIа КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома дипломаш а луш, республикански газеташ тIа чIоагIдаьча Сийлен улга тIа а доахаш, кIара боакъча туристически маршрутах ваха яхо путевка хьожаяьй.

КОЛХОЗАШЦЕИ СОВХОЗАШЦЕИ:

Надтеречни района «Гвардейский» совхоза;
Грозненски района «Горячеисточненский» совхоза;
Шалински района «Курчалойский» совхоза;
Сунженски района «Серноводский» совхоза;
Урус-Мартановски района «Красноармейский» совхоза;
Назрановски района «Назрановский» совхоза;
Грозненски района «Молочный № 1» совхоза;
Наурски района «Притеречный» совхоза;
Надтеречни района «Надтеречный» совхоза;
Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза;
Наурски района Ленина цIерагIа колхоза;
Шелковской района «Червленский» колхоза;
Сунженски района «Победа» яхача колхоза.

Социалистически яхье котьаьнаргаш а лаьрхIа КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома дипломаш а луш, хьалхалаттараш белгал беккара кIара коллективана СССР туристически маршрутах вахa ши путевкеи СССР ВДНХ ваха ши путевкеи хьожаяьй.

БРИГАДАШТА, ОТРЯДАШТА, ЗВЕНЬЯШТА:

Шелковской района «Червленский» колхоза № 1 йолча мехотряда (мехотряда начальник Стороженко Д. И.);
Веденски района Ленина цIерагIча колхоза № 1 йолча бригада (бригадир Сайдиев А. Ц.);
Наурски района Ленина цIерагIча колхоза № 2 йолча бригада (бригадир Беляков В. Н.);
Надтеречни района «Гвардейский» совхоза № 3 йолча бригада (бригадир Хасуев М.);
Надтеречни района «Надтеречный» совхоза № 3 йолча бригада (бригадир Шихиров С.-А.);
Сунженски района «Победа» яхача колхоза № 3 йолча бригада (бригадир Теслович В. Ф.);
Шалински района «Сержень-Юртовский» совхоза бригада (бригадир Чамаев А.);
Гудермесски района «Кошкельдинский» совхоза бригада (бригадир Арсамбиев А.);
Наурски района «Россия» яхача колхоза № 1 йолча бригада (бригадир Нянникова Н. А.);
Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза № 1 йолча бригада (бригадир Кусмачев П. А.);
Надтеречни района «Новогорский» комсий совхоза № 3 йолча бригада (бригадир Сельмурзаев Р. Х.);
Надтеречни района «Калаусский» совхоза № 4 йолча бригада (бригадир Арцуев У.);
Гудермесски района «Дружба» яхача комсий совхоза № 1 йолча бригада (бригадир Решидов Ш.);
Урус-Мартановски района «Урус-Мартановский» совхоза № 1 йолча бригада (бригадир Мусаев Д. Б.);
Урус-Мартановски района «Гойтинский» совхоза № 4 йолча бригада (бригадир Катерманов И. А.);
Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза № 2 йолча мехотряда (мехотряда начальник Латышев А. Ф.);
Грозненски района «Загорский» совхоза звена (звеньевой Гайтамиров С.);
Назрановски района «Назрановский» совхоза № 3 йолча бригада (бригадир Оздоев Ю. Х.);
Назрановски района «40 лет Октября» яхача совхоза № 3 йолча бригада (бригадир Куйбузов Г. А.);
Грозненски района «Молочный № 1» совхоза звенона (звеньевой Яковлев И. М.);

Социалистически яхье котбаьнараш а лаьрхIа, КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома дипломаш а луш, СССР ВДНХ а салоIаче моттига баха путевкаш яла хьожаяьй.

МЕХАНИЗАТОРАШТА:

Батукаев Шамзан Ахмадовича — Веденски района Ленина цIерагIча колхоза трактористa;
Бирюков Александр Тимофеевича — Наурски района Ленина цIерагIча колхоза трактористa;
Кравченко Клавдия Алексеевнена — Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза трактористна;
Эльмурзаев Халида — Гудермесски района «Кошкельдинский» совхоза трактористa;
Домментирнев Вахида — Надтеречни района «Гвардейский» совхоза трактористa;
Вазаев Адлана — Грозненски района «Атагинский» совхоза трактористa;
Ибрагимов Адама — Гудермесски района «Дружба» яхача совхоза трактористa;
Алхазуров Ибрахьима — Шалински района «Курчалойский» совхоза трактористa;
Товсултанов Альвада — Надтеречни района «Кругловский» совхоза трактористa;
Курбанов Вахида — Грозненски района «40 лет Октября» яхача совхоза трактористa;
Радионов Александр Ивановича — Сунженски района XX партсъезда цIерагIча колхоза трактористa;
Новинщенов Геннадий Михайловича — Наурски района «Россия» яхача колхоза трактористa;
Уримагов Борис Федоровича — Малгобекски района «Луч» яхача комсий совхоза трактористa;
Зорышнев Георгий Прокофьевича — Наурски района «Россия» яхача колхоза трактористa;
Саламатин Григорий Ивановича — Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза трактористa;
Клюшин Николай Акимовича — Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза трактористa;
Шарипов Шарипова — Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза трактористa;
Серенов Владимир Ивановича — Сунженский района ЦIеча Эскара цIерагIча колхоза трактористa;
Хасанов Алхазур Зелимхановича — Надтеречни района «Братский» совхоза трактористa;
Хамидов Рамзан Хамидовича — Надтеречни района «Верхненаурский» комсий совхоза трактористa;
Яхаев Суламбек Ахьядовича — Надтеречни района «Знаменский» комсий совхоза трактористa;
Тасуев Иса Идрисовича — Надтеречни района «Набережный» комсий совхоза трактористa;
Самсонов Петр Алексеевича — Наурски района Ленина цIерагIча колхоза трактористa;
Толстиков Михаил Андреевича — Наурски района «Красное Знамя» яхача колхоза трактористa;
Бекмурзаев Магомеда — Урус-Мартановски района «Горец» яхача совхоза трактористa;
Бетаигиреев Саид-Алийна — Урус-Мартановски района «Горец» яхача совхоза трактористa;
Кукаев Нажна — Урус-Мартановски района «Гойтинский» совхоза трактористa;
Бондарев Степан Васильевича — Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза трактористa;
Морозов Иван Афанасьевича — Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза трактористa;
Воронин Николай Васильевича — Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза трактористa;
Цечоев Юнуса Мурада — Назрановски района «Назрановский» совхоза трактористa;
Оригов Альвада Абукара — Назрановски района «40 лет Октября» яха совхоза трактористa;
Цороев ГIалбердий Мальмада — Назрановски района «Экажевский» совхоза трактористa;
Хандаодиев Хьасана — Грозненски района «Загорский» совхоза трактористa;
Детистов Василий Ивановича — Грозненски района «1 Мая» колхоза трактористa;
Эдильханов Мурды Рumановича — Ачхой-Мартановски района «Урожайный» совхоза трактористa.

ПАРТИЙНИ ВАХАР: БАЛХА СТИЛЬ

КАГИРХОШТА—ПАРТИЙНИ ЙОАКХОИ ТЕРКАМИ

Парте XXVI съезда, цул тӀехьагӀа хиннача КПСС ЦК Пленумий решенеш кхоачаш а еш, леррагӀа вӀаштӀехьдоакх Грозненски городской партийни организаце комсомола кулгалделга тоадар, республика столица боахамеш общественно-политически вахарера, кхувшӀоагӀача тӀехьенна коммунистически кхетам лучара ВЛКСМ юкхьанцарча организацей лоархӀам лакхбелга.

Города дуккхача партийни организацешна Ӏоалвй кагирхошца беча организаторски политически балха, халкъа боахама планаш кхоачашъяра лоаттабеча къовсама уж юкъеувзаре хьакъехьара лоархӀаме я хьоихаме а опыт. ХьакъалагӀа тӀалестабу къонача болхлойи специалистийи вна производствени низалашта реконструкци яра дешаш къестадара Ленина цӀерагӀча ГНПЗ партиюво. Кагирхой инициативаши цар дӀидоладаь гӀулакхаши дами хьаллувц «Грознефть» объединене партийни комитето. Дешаш бараша бизза бола атеистически кхетам балара дукха гӀулакхаш ду кооперативни техникума парторганизаце.

Парте горкомоо райкомашея, юкхьанцарча партийни организацешца кагирхой гӀулакхашта хӀара денна теркам тӀалоаттабаро, цар йоакхо яро, цунца дзьана деха доагӀар хьадехаро лика влияни ю Грозна комсомола балха. 312 комсомольско-кагирхой коллектива, 13,5 эзар коммунистически къахьегама удерник, 7 эзар къона рационализатор ва тахан тоаде. КходагӀа къахьегама семестр совхозий кхашка, республике а СибарегӀа а гӀишлош къалъеча чакхъяьхай 3 эзар студенто.

Цхьабакъда, кӀезига яц кагирхошта кхетам балара гӀулакха юкъе къестаявва йола проблемаши лоархӀаме кхоачамбоацареши. Ноккъоста К. У. Черненкос белгалдаьккхача тайпара, Ӏалаьнате доккхача даькъе уж кхоачамбоацараш дӀалахарах тийша да кхувшӀоагӀача тӀехьенна кхетам лучара, хӀара зӀамигача сага лакха мировоззрени нравственно-политически культурей хьаечара, буржуазни идеологе влиянеца, мещански потребительски психологе моллагӀча формана духьалара цун иммунитет чӀоагӀъечара комсомола лоархӀам лакхбар. Городской партийни организацена чӀоагӀа новкъа дола хӀама да кагирхошта юкъе дер дайна, прогулаш еш, болх бу моттигаш мест-места хувцаш нах хилар, кагийча нахьен мехкарийи цхьадола даькъа материальни производства сфере болх бе раьза ца хилар саиа йолча негативни явленешца пхьайолча комсомольски организацей машап хилар. Нийса лерхӀа йиш йоацаш да цхьабола кагирхой цӀагӀа делаеча а тӀаювхача а хӀамашта сов чӀоагӀа тӀаккхуш, даьи наьнен чотагӀа баха лоиш, цхьаьна хӀамаш бали боацаш, дагадаллар деари дукхара вара доацаш хилар.

Хьал цига оттара керттерча бахьанех ваӀ да бокъонца йола кагирхошта идейно-политически нравственни кхетам балара система йоацаш хилар. МалагӀаш да из гӀулакх тоадара наькъаш? Керттердар лерхӀ оала укхаза къоначарна идейни кхетам лулга кагий вах баха кийчбара декхар тӀалаттача вай школа, образовани ерригача система луча аманей чӀоагӀача фундамента тӀа леладар.

Амма, тахан ала йиш йолаш дац, из декхар кхоачашде, берригача кагийча нахаген мехкарашкен шоаш къахьега а болабалале хьадда йола професси караерзаяйта, къахьега дезаш хилар, кхеталара кӀийлен тӀа шоай вахара перспективаш царга къоастийта вай просвещени бокъонца кийча я аьлла. Къайле йолаш дац, школаша итт класс йоашхараш керттерча даькъе вузашка деша гӀолга могадеш хилар. Амма, хӀанз укх сахьате йолаш йолча лакхера образоваш йола специалисташ кийчбара темпаши Ӏалашбу халкъа боахам цунна эшаш йолча специалистий кадраша, хӀьта дукхача специальностех вузашка дӀанйбеш бола нах кӀезигбеннаб. Долче, партийни комитеташта, педагогически коллективашта хьалхашка латта декхар да, ворхӀагӀча, бархӀагӀча классе уж дешаш болча хана шоай кийчон боарамген доаккхача граждански гӀулакхашкен диллача юкъера школа яьккхача лакхерча дешара заведене дӀахо дешалургдараш малагӀаш ба а, хӀьта из хӀама далехьа ПТУ, техникумашка деша леараш малагӀаш ба а къоастале таро хулийтаргйола организационни гӀулакхаш лар.

Болхлой професси сий доккхара бокхача лоархӀаме да школашна беш бола берригa профориентационни болх лакхбаро. Кхыча формашца цхьан цӀи хезача Ӏилманхоца, премей лауреаташа, гӀорбаьнача болхлойнен специалисташен лекцеш ешиита, практически занятеш елга Ӏалашдар.

Школьни реформа дӀадех партийни организацешкара, хьехархочун авторитет лакхъяр, политически просвещенех, преподавателашта еча аттестацех, квалификаци лакхъяра курсех, шеко яц, самообразованех а пайда а ийбеш, из идейно-политически дегӀакхувла гӀертар. Парте районип комитетий декхар да коммунистий авангарди лоархӀам лакхбар, просвещене балхахошта юкъе парте бола нах дукхагӀа хилийтар, кхувшӀоагӀача тӀехьенна из идейно теркаме, хӀама хьадара къахьега кийча хургйолаш кхетам балара дешара заведенейи къахьегама коллективайи комсомола комитеташа беча балха координаци яр.

Цхьабакъда, из я проблема къоастаяра пхьа оагӀув. Кагирхошта кхетам балара, уж коллективизма уйлаш йолаш, коммунистически моралаца тарлуш мел доацачунца машар боацаш хилийтара вай дерех хьахулараш дикка лакхагӀа хургда, нравственни айлаш доахаш сага кхевара бола бехктохам школана а дезала а цхьатарра тӀалатташ хуле. Уж шиъ цу даькъе цхьатарра уйлаш йолаш, кхетам балара гӀулакх цхьатарра тоаде гӀерташ хилар — цу тайпара декхар латт городской партийни организацена хьалхашка.

Теркам тӀабахийта безаш хӀама да тӀеххьарча шерашка тучадувлаш дола, цхьан оагӀора, наькъа материальни таро дикагӀа хилар, чубаха моттигаш а кхыдола бытови хьалаш а тоадалар, дайноаной общественни хьинар айдалар, вокха оагӀора, харцахьа лел бераш, цар ду зуламаш совдалар. ДукхагӀча даькъе базареш а еш, халкъа рузкъана тӀа а кхувдаш, малараш а мелаш болча наькъа бераш да уж, хӀана аьлча дашпен ноанойпен леладер мералу царна а. Долче, кхетам бала а воздействе е а веза цу берий дашпен ноанопен. Царна йизза влияни юлургдац къахьегама коллективага мара. Дукхха да дезалаш школанен новкъостала йолча советий де йиш яраш: гӀуланкхаш во дола дезал малагӀа ба хар, цига ахар, шоай декхараш кхоачашдеш боацача дашпен ноанопен воздействи яц. Ше дика хилар хьахьекхад дайн новнойн кружокийн тайп-тайпарча секцейн кулгалхой бара практика.

КПСС ЦК ешамо хьалхашка оттадаьча комсомола деш дова партийни кулгал тоадара а кагирхошта коммунистически сакхетам лучара цун лоархӀам лакхбара а хьакъехьарча декхаро коммунисташкарен комсомольцашкарен дӀадех, уж кхоачашдара цар чӀоагӀа низ тӀабахийтар, инициатива хилар, гӀуланкхаш творчески леладар. ХӀана хулаш йолча отчетно-хоржамий собранешка коммунисташа анализ ю комсомолана деча партийни кулгала, белгалдоах цу балхий боарам лакхбара, кагирхошта коммунистически кхетам балара гӀулакх тоадара ВЛКСМ организацешта гӀо дара де дезараш.

А. БЕЛЯКОВ,
КПСС Грозненски горкома пропаганда агитаци отдела заведующи.

Назрановски ГӀ. Ахриева цӀерагӀча «Электроинструмента» заводерча болхлоша шерра социалистически яьй боарвалий советски халкъо СийлахьБоккхача ДаймехкатӀемтӀа Котало яьккха 40 шу дузача цӀейна сийленца накъабахара. Цу яхье башка дика толамаш доахаш бӀаьш болхлой ба укхаза. Царех ба штамповщикаш, коммунистически къахьегама ударникаш Барахоева Лизан Тумгоева Рукъети. Цхьакха смена дӀаяхийтац цар нормаш 120—125 процент кхоачаш ца еш.

СУРТА ТӀА: штамповщицаш Л. Барахоева, Ф. Тумгоева.

И. ПЛИЕВА сурт.

ЛОАМАРЧА БЕША

Мичара дӀайолалу сомий беш? ДикагӀйола саменаш дӀайогӀартара йолалух. Вай республике сомий бешамаш лелаелгa хадлаш за дегӀаухаш хилараш дӀайогӀа шер-шера дукхагӀа эшаш хула перспективни сортех йола ганаш. Цу гӀулакха вӀашагӀъелла я лоамашка узла Веденски плодопитомнически совхоз. ХӀьта укхазара сомий бешамаш лелаераш хӀара лаьттан чӀегӀилгах бизза пайда эца Ӏемаб.

Плодопитомнически совхозо тӀагӀерта а толане а дегӀакхувла боахама ши дакъа: плодопитомнически промышленни хьисапе сомий бешамаш лелаери.

— ЗӀамигача бешагара дӀадоазденнаца тха хӀана питомникаш тӀайолаш 16 гектар я, — доккха деш дувц цу специализированни боахама керттерча агронома, «Знак Почета» яхача орденна кавалера коммуниста Малиева Халита. — ХӀанз тӀа таро я дӀайогӀа гаьнаш кхоа сомий бешамаш лелаеа боахамаштен бахача нахий уж лоаттае а. ХӀьта, нагахьа санна укх шера плана тӀа 125 эзар саженца дукха дехханийла тхо реле а. Тха сомий бешамаш-питомникаш лелаерий хьинаре къахьегам бахьан долаш ваха уж йохкаргьа 5—10 эзар дукхагӀа.

Саженцаш сеженаш я уж! Эггара перспективни сортех бола делишеск стракнрымсони, старкинг, норей, хӀьта шитта Ӏай буа эоню пармен, ватнер, дикалатан яха а кхыбола а Ӏажаш. Цу сортех бола сом белгалбоал дукха балаш, дика чам болаши дӀатӀахьемача безамен хиларца. ЧӀоагӀа хоатташ я кюре, вильямс, любимец клаппа яхача а кхыча а сортех йола кхорий гаьнаш. ХӀана дӀайогӀа гаьнаш йохка болабеннаб питомникаш лелаераш.

ДегӀадоагӀаш да шоллагӀа дакъа а — промышленни хьисапе сомий бешамаш лелаер. Шоай мел йолча таронех пайда я ийца совхоза болхлоша дӀаегӀа 30 гектара тӀара сомий беш сом лун я, 12 гектара тӀа я карлакоиии ахкарликовии гаьний къона беш.

— Укх шера тха лоамашка сомий бешамаш лелаераша белггалара толамаш дахаа, — яхаш дувц тахан шиий новкъостацца сом чуэцаш йоаллача совхоза директора Сайдаминова Саяета. — Ма могга сихагӀа сом чуийца бакхла а бохьбертбоалаш дӀакъайла дӀаоттаде а гӀерташ доаки тхо.

Цхьа дакъа сом Грозне торговни сете дӀачубала дӀабоьлийт, вож — Ӏажаши кхоралши йаьххача хала лоаттабе дӀаоттабу. Вакъда, халахете а, шоай холодильника чу а ца оттабеш, изазмо йолча кхыча боахамий помещенешка. Цудухьа укхаза дикка бехк ца боьккхача бертбаш, ахча дахийта а ца лезаш хийцна эзар центнер сом чуотталургболаш складской помещени а йолаш йола совхоза холодильни оборудовани шоай низаций тоае пхьаккха дича а вӀашагӀехь ца доалаш болча «Плодоовощхоз» яхача объединене специалистех. ХӀьта из ма дий вувкъан хьурмат ца дар а хьалгкхехь ерриги продукци шийй метта хулийтийла, талха ма талхийтийла аьнна партен правительства баьча сомана духьала дар а.

Веденски плодопитомнически совхоза план ений укх шера пачхьалкхенга 4 эзар центнер сом бохка аьнна. Коллективо тӀайийца лазар кхы а доккхагӀа да. Из а кхоачашдеш да — сомий бешамаш лелераша 5 эзар центнер Ӏажаш кхораши гулбе а пачхьалкхенга бохка а лерхӀ. Цу тайпара, укх шера 100 эзар сома цӀена пайда бе лерхӀ совхозо.

Из дерригa а вӀаштӀехьдаьнад Чуманова Тамаре боггаланарча дукха опыт йолаш болча ветеранашa — Султанова Умидата, Сайханова Ахьяда, Ибрагимова Месида, Файзулаева Сепета, цар ӀомаберашаI — моттигера юкъера школа чакхъяьккхараша, комсомольцаша Каргиноа Ималс, Сатовханова Тамаре, Батаев Руслана, кхычар шоай хьинар не кходеш къахьегар бахьан долаш. ЧӀоагӀа хьинарен дика кхеташи болх бу лоамашкарча сомий беша механизатораша Табуев Абтбаьара, Байсултанов Вализе, Бакашев Саламбека, Аласханов Исмаӏала, кхычар.

Уж берригаш а мехка Кхачан программа кхоачашъеча шоаш лоаца дакъа доккхагӀа хилийта гӀерт. Цар шоай хьакъ ма дарре дӀахьу СийлахьБоккхача ДаймехкатӀем тӀа советски халкъо гитлеровски фашизм эна а яь Котало яьккха 40 шу дузара сийна лаьца къахьегама вахта.

П. СОЛСАЕВ.

Къахьегаме дика толамаш доахаш накъабаьхх СийлахьБоккхача Октябра 67 шу дузача цӀейна Гудермесски медицински инструментий завода дуккха болхлой. Царна юкъе а даьм яхьe хьалха латташ хиларца белгалъяьна я сверловщица, коммунистически къахьегама ударник Алибекова Хасра. Эггара хьалхарчарца рапорт делар цо итт бетта задани кхоачашъярах.

Яхье хьалха латтарал совгӀа, ше хьаеш йола продукци дикен тӀехдикен мара хилийтац цо. Иштта къахьегаш йолча цунна «Професех дикагӀйола къона болхло» яха сийлен цӀи еннай.

СУРТА ТӀА: сверловщица Х. Алибекова.

В. ЭСАУЛОВА сурт

ДОЛЛА ХӀАМА САГА ИРАЗА, САГА ДУХЬА

Партийна организацешка, къахьегама коллективашка шерра массово-политически лекцови болх дӀаболаьб КПСС ЦК октябрьски (1984 шера) Пленума документаш, кийтталагӀча пятилеткаен 2000-ча шерага кхаччалца йолча перспективаен лаьрхӀа йӀаьхкхача хакара мелиорацен мелиораця яьча лаьттаех пайда эцара эффективность лакхъярен программа дӀайовзийтараи царна пропаганда яраи. Укх шера ноябрь бетта массе метте единн политдеиош хургда.

Едини политдеиош дераштa, докладчикашта, лекторашта, пропагандисташта, политинформаторашта, агитаторашта дойча новкъостал кенатох выступлении примерни тематика.

* * *

Новкъоста К. У. Черненко къамаьл, КПСС ЦК октябрьски Пленума решенеш — партен халкъен балха хьадда программа.

КПСС аграрни политика— КПСС экономически стратеге лоархӀамегӀара бӀаргча дакъа.

Лаьттанка мелиораця йаьккхача хакара програм — лоархӀаме боахама политически декхар.

Кхачан фонд алсамъяккхара даькъера мелиораце лоархӀам лакхбе.

Экономика аграрни сектор тешаме дегӀакхувла.

Мелиораци—юрта боахама производствена интенсификаци яра низ бола средство.

СССР Кхачан программа кхоачашъеш я.

Промышленность, гӀишлоагӀъяра, транспорта къахьегама коллектива юрта боахам дегӀабоалабеча доаца дакъа.

Низаш дукхагӀа сирцагӀла юрта боахама продукци алсамагӀа яра.

Ерригача агропромышленни комплексо толаме болх бара хилaмa даргдоаца хьалаш вӀаштӀехьдаха.

Алат тӀехь-тӀехьа дукхагӀа дахар — бӀарагӀа йола проблема.

Хьайбий боахам сихагӀа дегӀакхувла.

Юртбоахама производствана массе оагӀорахьара интенсификаци яра ваьлаш.

Къахьегама, материальни, финансови ресурсех хьакхур алсамдаха.

Юртарча производственни толамий социальни бала.

Вай юрта eябат дикагӀча оагӀорахьа хувцадалар, юртаниa бахача наькъа вахара боарам городашка бахарийчунна гертабахар.

Юртарча къахьегамий материальни культурени бокъам лакхбалар.

Юрташка ду бытови гӀулакхаш эргадоахаш тоадар.

Юрт социальни эргалкхара тӀадерзадаь лоархӀамегӀара гӀулакхаш.

Лаьттай мелиораци шеррача масштабагӀа йоармал — юрта боахам дӀахо ийбара хоӀдам боллаш йола фактор.

Мелиораце программа — лаьттай беркат совдалийтар духьа лоаттабеча къовсамера керда этап.

ЙӀаьххача хакарча мелиораце программа керттера ловтамаш.

Мелиораце яьча лаьттанта — лаьтта лeладера лакха культура.

Лаьттай мелиораци — дикала кердача боарам тӀа.

Мелиоративни гӀирсаш хьалдара керда дегхараш.

Лаьттай мелиораци чакхйоаккхача Ӏаламо лоаца дакъа.

Комплексни шиъ — мелиораце программа толама чакхъяккхара лоархӀамегӀара хьал.

Лаьттай мелиораце — агропромышленни комплекса берригача доакъашкахой кооперативен гӀулакхи.

Хьалха лаьттаранта, дикагӀйолча производственни аьлтаца кийсле.

Байлабеш даьгӀашийи хӀара гектара тӀара хьадоалар алсамдаха.

ЗӀамигача орошене декхий кхоачамаш.

Ма могга лакхъе пердаллахача лаьттай эффективность, пайда дукхагӀа эца царех.

Ма могга хӀездургде Ӏаламе хьоашалашкахьара юрта боахама хула бе.

БизагӀа пайда эца экономически механизма эргалкха тоалра гӀеренах, бригадий подрядах.

Лаьттай мелиораце лоархӀамегӀара постамаш.

Эргий тӀаяоалча баьний даьгӀашеккна порядок оттар — тӀехьатетта йиш йоаца гӀулакх.

Мелиоратерий кадраш кийчъелга эргадахаш тоаде.

Лаьттай мелиораце экологически проблемаш.

Лаьттах дас санна пайда эца, тоадь а долаш юкедита ца хьатӀаххувча новхалашта.

Хьуно дер — хини лаьттан ресурсаш чӀоагӀа лоаттадар.

Кагирхоша лаьтташ шерда оахача лоаца дакъа.

Мелиораце программа — дерригача халкъа гӀулакх.

Вай планий социальни лостам.

Ӏилманан техникан царгӀдувларен — производствана юкъе.

Хоадам боллаш лакхъе къахьегама овсарле.

Экономе режим чӀоагӀъе.

Управлени боахама механизм эргадоахаш тоае.

1984 шера [illegible] летна заданеш толаме кхоачашъяра тӀадерзадергда вай низаш.

Ма могга догӀа а кхувла, могга а а инициативе юрта бола уйлаи, чӀоагӀъе дисциплина порядока.

ТӀаьхьожама низ совбаха.

Къахьегама коллективашкарча социалистически яхь эффективность лакхъе.

Шерра юкъедахаьа хозрасчетни бригадаш подряд, хоалха лаьттара боахаший опыт.

Вай хьанин — кхоачашеш ду кхалаш.

Халкъий мехкар, шерашъеле бахьан долаш цхьаьна гӀулакхаш лeладеp духьа КПСС лерргӀа лаьттабу къоашолт.

КПСС ЦК октябрьски Пленума решенеш — юрта хадийна советски сага ирaза йоакхо еш [illegible] дола темая.

КЪОНАЧАР КЪАХЬЕГАМА ВАХТА

СийлахьБоккхача Октябра 67 шу дизара сийна къахьегама вахте эттача Старогрозненски буров тоадар балхий управленерча бурувдеттараша дог хьеста толамаш доах. Къаьстта дика къахьегаш хиларца белгала я коммуниста Шулякин Иван Макаровича кулгалдеш йола бурувдеттерий комсомольско-кагирхой бригада.

Цу бригадо хацал хьалха буров а теза механдаттахошка дӀалиннай № 723 йола скважина.

Буров тохача къахьегама овсарле лакха йолаш болх бир бурувдеттараша В. Бессарабова, В. Черкасова, А. Яхонтова, С. Безбородова.

Цар кхоьий 18 эзар киловатт-сахьат электроэнергии, дукха химреагенташ, кхыйола материалаш.

А. ТИЩЕНКО.

ДИКАЧА НАХАХ

ГОВЗАНЧ

А. Шерипова цӀерагӀча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода ворхӀагӀча цехерча слесарца Акиев Ӏийсайда са вӀашагӀкхетар вӀалла даг а доацаш хилар, хӀана аьлча, завода кадрай отделе Ӏийса отпуске салоӀаш ва аьлладар сога. Цхьабакъда, цехе чуваьлча болх беш воаллача Акиеж бӀарг кхайтар.

Со цецвалар кхетадаьча участка мастера Мустапиев Мовладе аьлар:

— Цаьхха аллайттадаӀча установка паровой насос еха а еха на тоае шийхавар вахa Акиев. Цу насоса ремонт елга чӀоагӀа бехктохаме гӀулакх да. Бокъонца шийй балха говзанч мара доархӀавергволаш гӀулакх дац из. Цудухьа отпусках салоӀаш вале а тхона цийгара новкъостал эшалга хайча сиха оарцагӀваьлар Ӏийса. Визза вола мастер ва из. Тха-м декхар де а дешавар цунга.

Из тайпа хӀама хьалхара деш вац Акиев. МоллагӀа чоалхане гӀулакх эттача эггара хьалха оаргӀа воалл из. ХӀьта дерригa дӀсерзадича мара сатийна а Ӏац.

Ишта, производствах йолаш хьавоагӀа из зӀамигӀа саг. Акиев дика рационализатор санна а вова цеха кулгалхошта, цунца болх беча новкъосташта.

Цига Ӏай номер 54 йолча установкерча насоса ремонт ешш бар участкера слесараш. Цхьаццайола моттигаш хоттача хана гучадаьлар цу гӀулакха эша оатхалаш йоацилга. Дукха уйла ца еш ше чехка уж оатхалаш хьайир цо.

Ялх шу хьалха балха воагӀача хана слесара шоллагӀа разряд мара яцар цун, кӀанз — пхелагӀа. ЧӀоагӀа безамца душ, цо шийна балха къайленаш йовзийтача бокхагӀа болча новкъостех-хьехамчех. Царех ба Кобзев Василий, Цалдиев Мухьмад. Къаьстта боча хьоадеву цо КПСС членалла дӀавоцаш шийна рекомендаця енна Кобзев.

Шийй декхараш тӀехдика кхоачашдарал совгӀа, Акиева хьинаре дакъа лоац цеха общественни вахаре. ХӀанз шоалагӀа хержав из цеха профсоюзни комитета председателалла. МоллагӀа хаттар дахьаш шийна тӀаьена саг ховдам бола жоп ца луш дӀавахийта моттиг яц цо. ДукхагӀча даькъе общественни гӀулакхаш бахьара мукъаволча, шийй салоӀача хана чотагӀа кхоачашде дезаш нийй. Цхьабакъда, шийй хавӀалла лархӀац Акиева. Мукъа хан балха хам яхаш екъаш цо. Цудухьа хургда-ях из цунна новкъосташа барказ салаш хилар а.

З. АЮБОВ.

Оаха яздаьчун лерагӀа

«КӀАЙДАР КӀАЙ ХИЛА ДЕЗА»

«Со балха тӀа порядок оттае велча Костоев Азматгяри керте а волаш, шоай цӀагӀа машинаш дӀаувттаеш хинна шофераш духьала баьлар сона. А. Костоева насткаста прогулаш йора. Цунца дувцарах хӀама хилацар. Цудухьа 1983 шера 20 феврале А. Костоев балха тӀера вуталве, аьнна приказ техар совхоза директора Э. Идрисова. Укх шера бӀаьсти тха СССР Конституце цӀерагӀа совхоз дӀатехар, «Алханчуртскийнох». Со а СССР Конституце цӀерагӀча совхоза болх баьча нахах а сaг тӀавоацаце. 1984 шера 16-ча апреле профкоме заседане соцаш баьб укх шера 20 феврале дена 14 марта кхаччалца болх ца беш цо яьккхача хана доагӀа алари са чотагӀа А. Костоевна дӀалулда», аьнна — яздаьдар редакце ше дайтача письмо тӀа совхоза гаража заведующи хиннача М. Мурадова.

Цу письмо тӀа дувцар таханa тexка, газета укх шера 31 июле араьккхар «КӀайдар кӀай хила деза» яха критически материал. Цу тӀа дувцар М. Мурадов бакъволгах, «Алханчуртскийн» совхоза профкомо а цун председатела А. Аушева а даь хӀама законагӀа доацаш хиларах.

Цу хьакъехьа редакцега жоп дайтад КПСС Малгобекски горкома хьалхарча секретара Т. Албакова. Цо хоам бу:

«1984 шера 31 июле «Сердало» тӀа араьйна хинна «КӀайдар кӀай хила деза» яха критически корреспонденци йийцай «Алханчуртский» совхоза партком заседане. Материала тӀа белгалдаьха кхоачамбоацараш баькъхинад. Совхоза профсоюзни болх вӀаштӀехьбоаккхача гӀалаташ дувлийтарех профкома председатела, коммуниста Р. Аушева чӀоагӀа бехк баьккхаб.

Бокъо а йоацаш юхаеоцадаь ахча хӀанз М. Мурадовна юхаденнад. «Алханчуртский» совхоза партийни организаце вӀаштӀехьъяьхай профкома балха стиль методаши тоаяра мероприятеш».

СССР Кхачан программа

ФУ ЛУ КОМПЛЕКСНИ ХИМИЗАЦЕ

Российски Федерации юрта боахама министра заместитела, «Россельхозхимия» яхача объединене председатела БЕЛЬЧЕНКО Василе АПН корреспондента еш интервью.

— Юрта боахама интенсификаце эггара лоархӀамегӀара лостамаш — механизаци, мелиораци, химизаци. Хьалхарча шиннех дуккха хьакха деза шерра пайда ийбу вай мехка. ХӀьта иштта латт химизаце гӀулакх?

— Химизаци хьоккхалуш я юрта боахаме производства хьала кӀоарта влияни еш йолча эггара кӀоаргагӀча факторех.

Нагахьа санна хӀанз реально пайда ийбеш йола химизаце ерригa средстваш (органика, минеральни удобренеш, химически мелиорантaш, хьайбаш леладара химизаци яра средстваш, кхьяраш) тахан юкъераяьхача, республика юрта боахама ерригa продуктивность 42 процент лохлургьяр.

Цу тайпара, духхьален Ӏалaьмате лоархӀамен воздействи ю химизаце юрта боахама производства юкъарча боарама. Кхыча тайпара латт цун ерригача потенциалах дикача дас эца беззача бесса пайда ийбара гӀулакх. Химизацера гӀулакх яз геттара дика йовза а йоазаш леладе деза. Нагахьа санна хӀанзе а вайга йолаш йолча химизаце ерригача средствах квалифицированно пайда ийбича, удобреней хӀара килограмма йиш яр хьувгъаш хӀана вай чукхьаш болгул 30—35 процент совбаккха. Из де йиш я минте, чича, малагӀча препаратах пайда эца беза ховш болча берригача юрта боахама балхахой юкъарча «химически грамотность» кӀийлен тӀа химизаце средствах Ӏилман дарда тӀа пайда ийбара чотагӀа.

Дуццар да, химизаце дерригa балхаш духхьал кхай агрохимически картай кӀийлен тӀа, плодороди даьрхӀача боарамга кхоачаеш кхашта агрохимически окультуривани яра ерригa комплекс чулоацаш йолча проектаех мара ца дар. ГӀулакх цу тайпара леладара эшаш дар да, шеко яц, агротехнически служба берригача балкахой а компетентноста боарам лакха хилар.

— ХӀьта миштай из служба тахан?

— «Россельхозхимия» яха производственно-Ӏилман объединени — из Российски Федераце ерригача крайшкара, областашкара, республикашкара 75 «Сельхозхимия» яха объединени, 1700 районийн районашта юкъерен объединени. Цунна чуйоагӀа духь-духьача зонашкара шийй 9 филиал а тӀехьа юрта боахама химизаци яра Ерригроссийски Ӏилма-толхамен проектно-технологически институт, баьцовгӀаш лораяра йола Ерригроссийски институт, Центральни торфоболотни опытни станци, 185 химизаце проектно-изыскательски станцийн баьцовгӀаш лораяра станцеш, механизированни отрядаш, кӀири торфий йоаккха предприятеш, автопредприятеш, химически продукце базаш, кхыйола организацеш. Объединене болх беш ва 230 эзар сaг.

ХӀанз укх сахьате тхо де гӀерташ дар да химизаце служба иштта хӀара колхозен совхозен хулга вӀаштӀехьдаккхар. Цо гӀо дергда юрта боахама химизаци яра программа йизза кхоачашъе.

— Фу маӀан долаш да хьа «йизза» яха деш? Фуд химизаце средствах эффективно пайда ийбара «Россельхозхимией»?

— Шерагара шерага дукхагӀа пайда ийбу минеральни удобренеш ридковни лечточини хьисапе елхар, оалашка гӀоллен оахаца гӀолла йоацаш дробни подкормка яр, баьцовгӀашта пестицидаш а еттиш малообъемнии ультромалообъемнии опрыскивани яр санна йолча массане тӀайийцача химизаце средствашa юхалур совдаккхара методех. Амма удобренешка дӀадодар хьувгъано юхаметтаоттадар геттара эсала лакхлу. Дукхача культурашта норматива чулохагӀа да из. ГӀулакх иштта латт аьлча химизаце эффект чӀоагӀа лохлу, нагахьа санна из комплексно еш ца хуле.

Эггара прогрессивни йолча методах лакхача боараме лаьтта азот йилла хулийтаргьа вай, амма нагахьа санна цу лаьттанца кхоачам болаш лелаш йола фосфор ца хуле, белггала фосфор кӀезига хиларо лохбергба тӀакхетача хьувгъама боарам. Йиш хулийтаргъяц нагахьа санна лаьттана эшаш йолча кхыча компонентий комплекса из йилла хилча азото дала делаш химиялунга кхача. Цу тайпара довзув а увттадеш воздействи ю лаьттан юкъарча продуктивноста моллагӀа хиланза ярнйоацаш йода питане, кхыйола компонент (кали, азот, гумус, микроэлементаш), ца хилча, иштал сов хуле е тух сов доалле. Иштта да агрохимически законаш.

Из теркал а деш, отта а дь 1981 шера дена юкъенкувла йолаеннай «Россельхозхимия», «ба лаьрхӀа хьувгъам чубара лаьттана комплексни агрохимически окультировани яр» аьнна цӀи тилла керда организационно-технологически метод. Цу методо цхьана тарду кхайка комплексни механизаци яри цунна окультуривани яри, йиш хулийт севооборота ротаце чулоацача юкъа цу тӀа дӀамелъювш йолча юртбоахама культурай хьувгъам хьалхе а лаьрхӀача боарамга кхоачаргболаш лаьтта хьаьде. Химизаце средствах цу методах пайда ийбар да паровни лаьттаех интенсивни цайда ийбара чотагӀа алата производства алсамъякхара мехка шерра баьржача балха ларде лувцар.

1981 шера 295 эзар гектара тӀа чакхдаьккхар кхашта комплексни агрохимически окультуривани елта, 1982 шера — 1261 эзар, 1983 шера — 2008 эзар, 1984 8 бетта — 2260 эзар гектара тӀа.

Комплексни агрохимически окультуривани яро йиш хулийт цхьаннена тӀехьа моллагӀдар доацаш планагӀа кхаш севообороте дӀаювча хьувгъама боарам лакха хургхилар гарантированни йолча плодородность лакха йолча лаьттай фонде даха.

1985 шу тӀакхоачаш 11 миллион гектарал тӀех хургья Российски Федераце цу тайпарча кхай майда.

Интервью ийцар Зино ВЕРШИНИНА.
(АПН).

КПСС ЦК Октябрьски (1984 ш.) Пленумо решенеш кхоачашъеш

ГЕКТАР БЕРКАТЕГIА ХИЛИЙТАРА

Боккха бац тха боахам. Оахаш дола лаьтта 2776 гектар да, царех 978 гектар — хий дуллаш. Юртбоахама культураш кхеяра хьалхашка латта деххараш тIехкхоачашде йиш хулийт тхога хий дехкача лаьтто. Йоккъал латте е. Цунна тешал деш масал доаладергда аз. Укх шера бIаьсти а кIезига йоачаш хилар. Из бахьан долаш хий ца дехкача кхашка дIадийнача ялата зе хилар. Цигара чуийца хьувкъам лийрхIачул лохагIа бар. Кхьича тайпара сурт дар хий дехкача кхашка. Йоккъал кхераме хилавзар цига дIадийнача ялата. ХIара гектара тIара 41,5 центнер яьлар. Ванъда, ялат кхы а дуккагIа хьувкъаде йиш я.

Шишша бIаь гектара лаьтта хьа а ийца хьажкIаш кхеш ши звено я тха боахаме. Царна кулгалдеш ба А. Мусалаеви, У. Абдулкадырови. Хий дехкаш дац цар кхаш. ХIаьта а насосни станци а оттаяь А. Мусалаева хий дуллилга вIештIехьдаьккхар ший кхай тIа. Цу тIулакхо боккха пайда а бир. ХIара гектара тIара 58,3 центнер фуалъяхха хьажкIаш чуийцар цо, хIаьта Абдулкадырова — 30 центнер. Цо къаьгга хьахьокх хий дуллача гектара низ мел боккха ба.

«...Тахане а тӀш да 1983 — 1984 шерашка йоакхаш йола юртбоахама продукци ахчанца лаьрхIача пятилетка хьалхарча шин шерарчул дуккха совгIа - эпашагIа йоацаш 20 миллиард сома маьхка дуккагIа хургхилар», аьнна белгалдаьккхар КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателанов, К. У. Черненкос. КПСС ЦК октябрьски Пленуме къамаьл деш. Дега тоам беш хоам ба, из. Цу толамга кхача цхьайцца новиъостал дир тха совхоза къахьегамхоша а. Укх шера планал кхоза дуккагIа ялат дIаденнад Даьхейна, толаме лоархIабир шекара свекла кхеяра шера а, пачхьалкхента шура дIаллара ийс бетта а планех. Лоаца аьлча, хьокхамаш гIадвугаш да.

Цхьабакъда, уж кхы а лакхагIа хургдар, нагахьа санна дипача дас санна лаьттах, куй таронех пайда эцаре. Из гIулакх толаме чакхдаьккха йиш хулийтаргья хий дехка лаьтташ дуккагIа хиларо. Цунна тIахьехаш я укх шера хинна КПСС ЦК октябрьски Пленум а. Цига къамаьл деш нов. К. У. Черненкос аьлар: «..Вай хIамаш дIаювш йолча майлай дуккха доккхагIа дола дагьа дина довца Iалема - климатически хьалаш долча, йоккъал уттача моттигашка тIа дий. Йиштача хьалацка тӀапшаце хьувкъам чуккалира ма хулла кIезигье еза ярригбаьннача хаоттамо мигту боахама еш йола влияни. ТIехьара дийза дарддоагIар да хьувкхьамех фу хургда-хьогI яхаш наькха уилаш е, езаргйоаца хIама дар, стихия эша а яь, цар деташ гIоздахар. Из да вай деххар, вай диза дардоацар...».

Уж дешаш дег тIара къоабал а деш, сихдь дIахьош да тха боахамо чудуийташ хий диллара балхаш. ХIанзле 390 гектара тIа хий хилла, план 500 гектар йолаш. Лехаш я хий дулла лаьтта кхы а шерде йиш хулийтарга йола таронаш.

М. СААЕВ,
Шалжески района «Предгорный» совхоза директор.

Минеральни хий деча Серноводски завода болхлоша къаьстта дика къахьег пятилетка диълагIча шера. Цхьа бутт дIабахийтабац цар шоаш тIаийце деххараш тIехкхоачаш да дер. Духхьал кхоалагIча квартале пачхьалкхен планал совгIа арахийцад 50 эзар шуша минеральни хий. Соахка ийс бетта арахийцачул 178 эзар шуша минеральни хий арахийцад завода болхлоша укх шера цу юкъа, маьхала лькхай 16 эзар сом мах бола тайп-тайпара продукци.

ДIадахача шерашка предприятена реконструкци ярга а хьежаш, шоай чура тароваш гуча а ца йоахаш Iеш бар болхлойи новатораш.

ДЕКХАРЕХ ЛОАРХIАБУ

Шуплашка хий чудеттача цехе дуккхача хала деш болх ца беш латташ яр тишъенна йола оборудовани. Цхьан субботниках болхлоша вIашагIа а лаьхха цехера аралькхар из, тоа а яь, юха дIаоттайир. Цул тIехьагIа лакхъелар технологически лини къахьегама овсарле, болх бе йолаллийтар боккха кхз бола светильникаш, доккхий кораш оттадир цехашка. Уж балхаш дарах цхы тIа а болх бе моттигаш кукъальлар завода керттерча цехе, сийрда а пергIата а я цига. Цу гIулакхаша аьттув балийтар къахьегама овсарле лакхъе. Арахеца продукци дикагIа хилийтара заводе оттайир керда оборудовани.

Къахьегама овсарле дакхъяра кертерчарех цаI да болхлошта мел эшаш доле культурно - бытовой хьалаш Iалашдар. Укхаза болх беча наькха къахьегам аттачарех бац, хIаьта царна салаIара цхьаькха тайпа хьалеш доацаш дар. Лоацчача хана заводе хьая а яь болх бе йолаллийтар болхлошта лаьрхIа йола столови, ремонт йир бытови помещенешта, болх бе йолаллийтар душ, дIаоттаяьй ваннаш, сарии хий а, бешта хий а долаш, да цига.

Заводе чакх мел яьха мероприятеш шоай винаца чакхъяьхай укхаза, кхычахьара средстваш дIа ца йодийтаци болхлой ца боалабеши. Цхьаккха дийнахьа технологически линеш соца а ца еш, дьь балхаш а да уж.

Шоай деххараш массаза дIеха кхоачашдеш, даим социалистически яхье хьалха латташ бола болхлой дуккха ба укхаза. Царех ба шушашка хий чудетташ бола болхлой, коммунистически къахьегама ударникаш Муртазова Жарайдат, Сутаипова ПаьтIимат, Бельдурова ТIаус, Элиханова Сацита, мастер Батаев Сайд-Али, ремонтник Загудаев Николай, новкъаш тIадотташ бола болклой Джаубатырова Люба, Нехаев Моллды, бригадирщица Мамуева Таиса, кхы дуккха бараш а. Уж а кхыбараш а дог тийша ба укх шера план завода коллективо ханал хьалха кхоачашъергахдарах.

М. ЭЛЬГУКАЕВ.

«Хьадувла, дагадовла вай

ОРФОГРАФЕЦАРА КХОАЧАМБОАЦАРАШ

ХIанз йола гIалгIай орфографи алфавити оттадаь а, цунах пайда а эцаш, гIалгIай литературни могт дегIаяза а шовзткъе алх шу да.

Из алфавит оттадаьд эрсий алфавита парда тIа ниидаь. Эрсий алфавитаца дола 33 элап хьайийцад, цул совгIа римски таьразхьацара вIа мIецад. Цо белгалъю эрсий меттаца йоаца лакашкара мукъаза оаз. ГIалгIай меттаца эрсий меттаца арел дукхагIа оазаш хилар бахьан долаш гIалгIай меттала алфавит дIаккоачашдаьд шолхане алапашца. Уж шолха алапаш латт цу хьайийцача эрсий алфавитецарча алапехи римски цхьаннехи.

Из ишта хилар бахьан долаш гIалгIай меттала яздаь балхаш кепатоха торлу моллегIча эрсий алапаш долча типографе а машинкаца а. цул совгIа, хIанз йолча аннетил язача аппаратех пайда эца а.

Алфавит дикагIа мел хуй, орфографе деххараш кхоачашде аттагIа хуй.

Цхьабакъда, хIанз йолча гIалгIай орфографена бахча тоаккамо цунах доахка кхоачамбоацараш гучадаьлад.

Цу кхоачамбоацарех лаьца дукха къамаьлаш а дийнад «Сердало» газета тIа статьяш а араяйннай. Цхьабакъда, цу статьяш тIа дувца цхьадараш нийса ца хила а мег. ХIаьта а чIогIа лоархIамех дикка уйла е езаш да уж а кхьдараш а.

Орфографи тоаяр, цунах доахка кхоачамбоацараш дIадахар дикка уйла а эь бIешдега а дьина де дезаш да, хIана аьлча, орфографи дега мел дахача хана тоаеш лелае йиш яц. Цхьабакъда, тIехьадаха йиш яц из тоаяра гIулакх, хIана аьлча, школашка хила лаьрхIача хувцамашка хьажа хийца арадаха дезаш да учебникаш. Уж хила деза тоаьнча орфографеца нийса долеш.

ГIалгIай орфографех доахка, керттерча дакъе, цхьадола кхоачамбоацараш да аз укх статья тIа белгалдераш.

Йiаьха а лоаца а мукъа оаз еш цхьан алапаца белгальеш хилар нийса дац. Из хьахьокх укх масалаша: дейда ишта язъдича цу дешо белгалдер вейнача саго дайда де е цхьан хIаман хьакхача дейда де хе йиш яц. Ишта да ер дешаш оаза, дешо, деша кх. БIарчча предложени хархахь кхетае е торлу, масала: Со сенга бейце ноахьа дейда цIерда веззар. Укхаза дувцар ваннача новкъонста дейда да е новкъоста кхета дейда да хе йиш яц из оаз белгальеш дола алап цхьан хIаманца белгал це дича. Ишта масалаш дукха да гIалгIай меттала. Уж дешаш а предложенеш а кхетае хала хилараI совгIа, чакха а шьрра а Iоде шера чIогIа новкъерло ю из оаз кIаьзиггIе йиьха а лоаца а цхьан алапаца белгальеш хилара.

Лоаца оаз гIаьо белгалье эрсий алфавитаца доаца къаьстта алап юкъедоаладича хьшт долча типографе кепатоха а машинкаца кепатоха а йиш хургья. Цудухьа лоаца оаз чав белгалье машинкаца, линотипаца доаца керда алап юкъе ца е хьош, йIаьха оаз

белгальеча еа из тIа оэийтара хьерех дийттача бакъахьа хургда, из ца тойача гIалот а воарkIеш, масала: веза—мить, мада — сумно, гIала — башня, мIара — вилочие.

ХIанз йолча орфографе бокъонех дифтонг кеза белгалдешеца яьзеш ец. Цхьабакъда, хандеше формашка санна хозеш е ше мел хозача язийча бакъахьа а я. Масала: Даьтта дединэ боккха завод. Йоккха ялэ дош дифтонг йоацеш язду. Ишта язду боккха Iехк, денизий цIенош, боккха сег. Цхьабакъда, шеьрре Iодешара а маIан нийса кхетадера а из дифтонг эшеш я, ше мел хозача язйича бакъехьа а хурга.

Дифтонг кхов хIанз вай йолча орфографе бокъонех язье бокъо йуш я, бакъда, ше мел хозача язъяр гIедонадеш дац. Ма дарра аьлча, из ше мел хозача ца язъяр бахьан долаш шеьрре, доаггIача тейпара Iодешара чIогIа новкъерло а ю, дешей а предложеней а маIан толхадеш моттигаш а нийслу. Масала: Iа портфель тьо, цо гIорми тьо. Ишта хоэргда «тьо» язйр хандеше тIадожара форма я е хандеша йола ха я, из дифтонг ца язъйича! Iодеша а нийса кхетаде а атта хургда тIадожара форме йолча: Iа портфель тьуе, цо гIорми тьуе яздича.

Дифтонг «уо» а я ишта язъе бокъо а йолеш, язъяр тIа а ца денадеш. Цхьабакъда, из дифтонг ше мел хозача язйича белгалъе хилар хьаьхьокх укх масалаша: хIаьлха шуре мелар. Санах хоэргда цо шуре цхьа маннай е хен-ханнехьа мелеш хиннай? Ер мала хий да. Ха йиш яй укх предложенеца дувцар мала мегеш доле хий да е малаль хий да! Цу тайпара масалаш дукха да гIалгIай меттала.

ПхьалагIча легара чудоагIача цIердешей эргIан таьраьнадешей, поIамена причастей, лоIамача белгалдешей лурен хоттапурен доарий чакхенаш — чуна, чунах, ца язьеш — чоа, чох язийча бакъахье хургья, масала: болхлочоа, болхлочох, хьехархочоа, хьехархочох, дикачоа, дикачох, дийшачоа, дийшачох, шоллагIчоа, шоллагIчох.

Вай орфографе бокъонаш поIамача цIерматтдешей лурен хоттапурен доарий чакхенаш—чуна-чунах долаш язьеш я, амма, пхьалагIча легара чудоагIа цIердешейа эргIан таьрахьдешайн, лоIамача белгалдешайн дожерашка санна чоа-чох язйича дикагIа хургда, масала: самаа, самах, шьачаа, шьачах, цунчоа, цунчох, шунчоа, шунчох. Цу тайппара язйича нийсагIа хургья сойтара цIерметтдеше чакхенаш а, масала: дIарачоа, дIарачох.

Белгалдешайн куцдешайн дустара лагIай а эргIан таьраьдешай а цIера дожара чакхенга хозаш геттара лоаца

мукъа оаз белгалъеш дола «е» ца яздича магаргдоаш да, хIана аьлча, из «е» яздича а ца яздича а цу дешай а юкъе долча предложеней а маIан хувцалац, цул совгIа, моллагIча эргача дожаре уж даьзача а е суффикс тIа е тека цунах керда дош дича а из «е» дIадоал, масала: дикагIа аьлча а дикагI аьлча а маIан цаI да. ДикагIдар, хозагIдар, шоллагIдар, ишта из «е» доацаш а эрга дожарешкара чакхенаш а дикагIча, хозагIча, шоллагIча.

«Дж», «дз» яха аффрикаташ ца язъяр бахьан долаш дешай а предложеней а маIан толхадеш моттигаш дукха еце а. уж шоеш хозача тайпара язйча бакъахьа я, хIана аьлча, дешача хена дош хийцца кхетадара а йоаггIача тайпара оаз йолаш Iодешара а эшаш я уж аффрикаташ. Масала: воак, водж къаа. ГIадж бе а аоаз гIам лелош лелор из. Цу тайпара да «-ер» дешаш а: медж, бедж, таьрдж, модж, и. кх. дI.

«Хо» яхача суффиксаца керда дош хьадеча кхоа цу суффиксана хьалха хозаш дола лоаца «е» яздеш а ца яздеш йола моттигаш а белгалйийча бакъахьа хургья. Шин а кхы дукхагIча дешдаьккхах латтача дешаце цу суффиксаца керда дош хьадеш хилча из «е» эшеш дац, масала: мангахо, оасархо, кьамхо, эзархо.

Цхьабкъда, цхьан дешдаькъах латтача дешах керда дош хьадеш хилча гу «е» къаьстта хьахозаш а да язде е деза, масала: юртабоахо, цIерахо, тIемахо, шунахо.

ГIалгIай орфографе бокъонех яздаза ца доаллаш цхьа кIезигача дешаце язде да аьь, гIалгIай меттала кIаьдех чIогIаIан «ю» а «ии» а ши фонема яц. Цудухьа «ю» эрсий меттацара хьайийцача дешаце мара язде дезац.

1938-ча шера чIоагIьача орфографе бокъонех цхьана язде дезаш да бIарчча итташ белгальеш дола таьраьъа дешаш, масала: тIаьнтт, шовзтIаьнтт, къоастIаьнтт, дезтIаьнтт. Ишта да цхьабIаь, шибIаь, кхабIаь а кх. дI. Из гIалгIай меттала нийса дац, хIана аьлча, гIалгIай меттала тIаьь пхь санна къаьст-къаьстта оалеш да тIаьь итт, шовзткъе итт, и. кх. дI. Уж таьраьдешаш къаьстта язде деза.

Орфографех доахка кхоачамбоацараш дIадаьхачул тIехьагIа, чакхча кийч а дьь арадахаза доза дукхагIа лаьш дола 1500 дош чулоацаргдолаш доле орфографически словарь.

Из гIулакх чакх ца даьккхача гIалгIай литературни могт вай на ма хеттара дика тоалургбац.

И. А. ОЗДОЕВ,
Нохч-ГIалгIай истора, социологи, филологи институте Iилман болхло, филологически Iилмай кандидат.

РЕДАКЦЕГАРА: Ер материал кепатоха, оала дех Iилманхошкара - филологашкара, гIалгIай метта хьехархошкара, газет дешерашкара укх тIа дувцача орфографе хьадолча кхоачамбоацарий хьакъехьа, гIалгIай литературни мотт дIахо тоабера кхы тIа де дезаргий хьакъехьа шоаш хетар оаш лоадар.

ПРОПАГАНДИСТАШ ДЕШАШ БА

КПСС Грозненски горкома марксизма-ленинизма Университета заочни дешача Гудермесски филиале чакхъяьннай эттара хьалхара дешара-установочни сесси.

«Пропагандистски гозвал лакхъярга» отделене дешабагIарашта лекцей бIарчча цикл йийшай партийни пропаганде методиках, идеологически бахка актуальни проблемаех, коммунизм хьалъяра политикаш практиках. ДегIаенача социализма ханарча КПСС экономически политиках, социальни психологех лаьца.

Лекцеш йийшар Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч-ГIалгIай Пачхьалкхен университета преподавателаша, партийни болхлоша.

Семинараш дика чакхъяьхар преподавателаша. Iилмай кандидаташа Л. М. Терентьевас, Н. Т. Сенченкос. Семинарашка йийцар партийни пропагандах йолча технически принципий Iилман лардаш а дIахо парте XXVI съездех цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумий документашка уж дегIайоалар а.

Н. СИМКИНА.

Гавански порт — Куба Республика форда ковнаIараш. Дунен тIарча дуккхача мехкий, цу даькъе Советски Союза а, байракхаш тIаягIача торгови немаша дIара деина йаргIатон гIайрен тIа кхухь мехка дегIайоагIача экономикана хиланза яргйоаца тайп - тайпара оборудовании техникеи.

Укхзара трансокеански лайнераша вай планета тайп-тайпарча мIиштацина дIакхухь гIорбаьнна кубински сом, никель, тхьамка, къамаш экспорта керттера продукт — шекар хIаьта а вета а.

СУРТА ТIА: «Анатолий Васильев» яхача кема тIара Iойоалхаш латт советски тракторош.

Кема капитана хьалхара помощник А. Потапов (аьрдехьара шоллагIвар) Гавана портовикашта юкъе.

Г. НАДЕЖДИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Социализма мехкашкара хоамаш

РЕВОЛЮЦЕНА ГIУЛАКХ ДЕШ

Гавна, кубински столица централни улицех цаI, укх деношка къаьстта хоза кийчъенией дукха нах лелаши я. ХIара шенах хIана дадац аьна хьалъэхка дадача плакаташеи транспарантеши хоам бу «Гавана-84» яха Дунеи халгъашта юкъера книжни выставка-ярмарка хьаеллараx. Цига дакъа лоацача ткъаь итт пачхьалкхеи, цу даькъе Советски Союза а, байракхаш ргIа теркаш ярмарка керттера экспозици чутаръеннача «Куба» яхача выставочни павильона юхе. Кубински прессо ала а доагIаш оал цунах Латиниски Америка исторе чухь эггара дукхагIча мехкаша дакъа лоацаш я.

Хьажа ухарий теркам эггара чIоагIагIа тIеоз Кубе книгоиздательство дегIаяра хетаьча раздело. Ма дарра аьлча, школьни учебникаш-[illegible] молекулярни физиках космически технимехи долча балхашка кхачалца долча, знаней ерригача разделаш чулоацача, цу даькъе Куба доаха толамаш гойтача дийтта эзар книжно чIоагIа теркам тIеоз. Ветистагара тIехьаленна дукха хIама кхьччаи революцега: керттерча даькъе санъердама дешарш а долаш шера дерригга арахецараш пхьа миллион книжка мара ца хинна йоккха йовца пхи издательство, книжкаш дохка массехк тикаш. Йоезув-дешар ца ховш эзараш а эзараш а нах.

Тахан ПаргIатон гIайрен тIа баха нах — дунен тIа эггара дуккагIа дешача къамех цаI. Итт миллион кубинца лоархIаш шера укхаза арахец шовзткъа миллион экземпляр хIана хетац аьна книжкаш. ГIайрен тIа бахача наькха гIулакха я 900 совгIа книжни тикаш. Книгоиздательски промышлен[illegible] дегIайоалара хIара шера пачхьалкхено дIадохийт итт миллион совгIа песо. ХалгIа IаьIало чIоагIа уйла тIайохийт полиграфически база дикала а. Нагахьа санна революци хилале массехк иттиш кхустарии типографеш мара укхаза хиннеце, тахан мехка малхбоалехьа. Сантьяго-де-Кубеи Гуантонамон, Советски Союзан кхьча социалистически мехкашкахь а [illegible]

Лоаца аьлча, Дунен далкхошта юкъерча книжни выставка - ярмаркехь кубински экспозици [illegible]

Александр МАХОВ,
АПН корр.

Гавана.

Сага бокъонех дола бакъдар

ЗАКОННОСТЬ АМЕРИКАНСКИ IАЬДАЛАГIА

Американски граждански паргIатонаш лораяра союза кулгалхочо Дж. Шаттака дукха ха йоацаш заявлени йир Рейгана политически наькъа кригика еш йолча моллагIча организацена шийна ма лайнге «террористически» я из аьнна арлык олла США пачхьалкхен секретара бокъо луш дола закон тIаэцийта гIерташ я вашингтонски администраци аьнна. Капитолийски «ястребех» цаI волча Алабамерча сенатора Дж. Дентона, из закон тIаэцарга а ца хьежаш, шийн «Iаьржа списон» отталай. Цу тIа яха 42 организаци тIема духьалара е дина объедиенеи я. Списка тIа я, масала, Малхбоалехьара Малхбузенеца юкъе барт хилара тIехьара Американски комитет, общественна гIуллакхаш деш болу американхой доттагIаллин Комитет, кхы а американхой общественносто лоархIам йола кхо дуккха организаци.

тарга бар США лийна хинна машара тIехьера къовсамхой. ДIадахача шера дукха хIама ца воишаш шоаза дукхагIа дилар уж. Карара шу ерригача рекордел а тIехдала дага долаш да. Дукха ха йоацаш чIоагIдаьд къамин кхерамален дешашта дола № 138 йола директива. Цу тIа лаьрхIа да хIанз укх сахьате йолеш арашти, нагахьа санна «чрезвычайни хьал оттте» хьаелларгIолаш, консервапя лаьрхтен тIамкетаргIолаш США хьалъе 200 эзар лаьцача сага лаьрхIа йола кхы а 10 законноста «заповедники» — концентрационни лагерь. Цул совгIа, «Крисчен сайенс монитор» яхача газета беча хоамагIа, Iаьдалаш кийчдена да герггарча хана кхы а 200 керда набахте хьелла.

[illegible]

Михаил ИЛЬИН.
(АПН).

БОНН. «Юхесоцийе америкийн ядерни ракеташ уттаелга!» цу тайпара лозунг а долаш тIема духьалара низ бола демонстрацеш хьах арабахнай Малхбузен германски городий улицашка европейски континенте ядерни кхоахкаш [illegible] гIулакха лорадах лаьрхIа шоашта хьакхоакха дукха.

Тахан юкъметтера событи и хинна дIахттар Iовкал яхьаш йоагIа тхьамаш дола ракеташ оттае лаьрхIача Хунсрюкерча тIема базе гонахье хинна манифестаци. Манифестаци юкъе дакъа лаьцар болхлойти студенташ, профсоюзаш, [illegible] антифашистски организацеш векалаша.

СУРТА ТIА: «Дийнача зIаьрда доакьлааш».
АП — ТАСС сурт.

КАЛЕЙДОСКОП

ЧАЙКХЕДЕРИЙ АССОЦИАЦИ

«Экономик таймс» яхача индийски газето хоам баьб, Инди, Китай, Шри Ланка чуйоагIа чай кхедерий ассоциаци хьарах йола рещене тIайийцай аьнна.

Ший эггара хьалхага деххар лерхI ассоциаце дунеи рынке чаь стабильни маьхаш оттадари уж ца хувцадалийтари. Ассоциаци вIашагIъелларий дакъа кхоач чаь производства 70 проценти цун экспорта 80 проценти. ХIанз укх сахьате еш латташ я Кени ассоциаце членашта юкъе яхарах йола переговораш.

ШЕРЛУШ ЛАТТ ПРОИЗВОДСТВАНА ДОАЛ ДАРА ЮКЪЕ БОЛХЛОША ЛОАЦА ДАКЪА

Массела гIулакх даьд индийски правительства производствана доал дара юкъе болхлоша лоаца дакъа шердара тIадеразахь. Ишта Гуржарат яхача штата правительства решени тIалийцай 500 сагал совгIа болхлой болча предприятешке моттигаш болхлойи администрацеи вихалий цхьатарра а йолаш йола производствана доал дара йола советаш вIашагIйоккийла аьнна. Цу тайпара йола советаш хIанзза а кхьабй 117 предприяте.

М. Ганде цIерагIча къахьегама институто Ахмедабад, Бароза, Раджкота, Сурата яхача городашка вIашагIъехкай къахьегамхоша доала дакъа шердарех производствана доал дара хьалъехьара советий лоархIами алдикии лакхъяра проблемашта йола семинараш. Институто кийчъьча отчета тIа белгалдех, болхлой производствана доал дара юкъе оазара деш йола гIулакхаш экономически зиэза дардоалаш хIама а, индийски промышленносте къахьегама овсарлен болхлой вахара беврени лакхбергахьа баьнна лоархIаме гIа а хилар.

СОВЕТСКИ СОЮЗАИ ИНДЕИ ЦХЬАНА ЛЕЛАДЕЧА ГIУЛАКХИЙ КЕРДА ДАКЪА

15 сентябре чакхьяьннай И. О. Патона цIерагIча сварка кистита директора заместитель К. Юшенко керте а латташ хиннача сварка декъарча советски специалистий делегаце Инде яь йиш.

[illegible]

(АПН).

МОСКВА. Выставкаш еча Централькин зале хьайийллай Сийлахь-боккхача Октябра 67 шу дизара хетаэь выставка.

«Советийн мохк—искусства произведенешка, истори культуран памятникашка» аьлла цӀи тиллал экспозици ухк шера 60 шу хуьзача СССР Революцин Централькин музеян кийчъйьй. Юбилейни шера цо безача маьла реликвеш гойт музея.

Выставке керттера моттиг дӀалоац дийна волча хана непатела аралаьхача В. И. Ленина балхаша, Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци кийчъялчея чакхъьалхачея хандрта исторически документаши, фотографеша.

СУРТА ТӀА: выставка зале.

В. ВЕЛИКЖАНИНА сурт. ТАСС фотохроника.

Герз дӀададаккхара тӀехьарча гӀулакхий кӀира

ТӀема никъ бехкаргба

Дуней хаьдъахта кхерам тӀадувсам болча США арахьарча агрессиви политика духьала, машарах герз дӀададаккхарах тӀехьарча гӀулакхий кӀира дӀададахарах бола хоам вай республикерча къахьегамхошка чӀоагӀа рьаза болаш тӀаийцар. Промышленни предприятешка, учрежденешка, колхозашка, совхозашка хиннача митингашка дуйн империалистически милитаризм кхатохара шоай низ кхобергба, аьлаш.

29 октябре дукха нах вӀашагӀкхийтта митинг хилар «Сельхозтехника» Грозненски МРПО. Цигача къамаьл деш № 3 йолча цеха начальника А. Гулимова аьлар:

— Термоядерни тӀом кхатохьига тахан дуней дерригача адамашна хьалхашка латтача декхарех керттера дар да. Из кхатохалургбац хьалоадь латта герз дӀа а доаккхаш, нах хӀалакбе мерда кийчдеш дар арахецига ца дехке. Укхаза цхьа принцип хила еза — ийско, массане кхерамзале цхьатарра Ӏалаштъелга. Из никъ ба тахан Советски Союза, социалистически мехкаша, машар безача дуней тӀарча халкъаша буьцар. Дукха инициативаш, предложенеш тийннай вай мехко тӀема кхерам дӀабаккхарах лаьца. Цхьабакъда, уж хӀатӀаэца тугаш бац империалистически мехкашта доал дерш, царна юкъе эгара хьалха США а болаш. Машар беза тхона яхаш къамаьлаш а дуцаш, шоашта могар ду цар дуней тӀа тахан латта кхохкам лаьгӀ ца бадийтара. Цу тайпара доал къамаьлаш дукха дуйн США кулгалхошка, цхьабакъда, дег чура доагӀаш дац уж дешаш, моттийта, мах лебе дуйцаш да.

КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаьрхехьарча Совета Президиума Председатела нов. К. У. Черненкос цар лелаеча киловзалах лаьца дукха ха йоацаш аьлар: «Переговораш е лайча да тхо американски администраце оалаш хьалха а хевад тхоэн, цхьабакъда, керттера долча цхьан дешах мукъагӀа — герз хьадара доазув оттадарах а тӀема кхерам мӀеангбарах а лаьца яр ма дий аьлла корта болаш хӀама хьадаь бакъдац барта бахка шоаш дага болга хьахьокхаш».

— Герз хьедеш йоалла американски администраци юхатохаэза яргъяц, — аьлар митинге къамаьл даьча № 2 йолча цеха слесара В. Высоцие. — Оаха массане а тхоай эгӀазал кхайнаю цуна.—Къамаьл чакхдоаллаш цо предложеня елар ерригача коллективо цхьан дийнахь балхах болча ахча машара Фонде дӀадахийта аьнна.

Цо яхар хьаллацар цехе боах бегр мед болча нах. Къахьегама овсарле лакхьеш, мехка низ совбоахкхаргба, аьнна къамаьлаш дир слесара Л. Дубаева, тонара А. Белякова, кхычар.

Коммуниста А. Белякова аьлар:

— Шийна мегача социализма система цӀеньъ дӀайоаккхаргйолаш яр Вашингтон. Цхьабакъда, мел чӀоагӀа уж кхесте а из цар вӀаштӀехьа-м даргдац. СССР, социалистически мехкаш низболаш да моллагӀа моастагӀа юхатоха.

А. КРУТИКОВ.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

АТТА ЙОАХА «ПХИАШ»

Физкультура... Цох математика, физика, кхыдраш санна урок лархӀа езий? Цу хаттара дола жоп лийхад аз Назрановски районерча школашка. Фуд гучадаьннар? Дийча а ца йича а мегаргдола хӀама лерхӀ физкультурах. Района ерригача школашка шийн специальностагӀа вувзе дийша, хӀаш физрука болх беш цаӀ мара сагвац. Кхыбараш цахоьиц цу балха кийсбенна е кхы хьаэца саг боацаш, кӀезига спортаца бувзам болаш уж хиларах балха хьайийца ба. Циггара хьадолалу дерригa a. Дешархошта из урок езалийта езар, физкультура кхыча дисциплинел цхьа ги лохагӀа лархӀа йиш йоацилга дӀахайта дезар физрук ва. ТӀаккха шийн балхах дукха хӀама хоеш воацаче сага дулургдолаш дац из, физически кхетам балара школьни программа чоалхале хилар теркалдича хӀаьта'а.

Атта йоаккх бераша цу дисциплинах йола оценка. БӀарча шера занятешка хинваце а хьехархоша йихьа а йихье дика оценка оттаю. Цу гӀулакхо дешархой дегашка кхы а лохбу физкультура лоархӀам. Къайле йолаш дац, школа чекх а яьнна, хьацаш долча аттестаташ тӀа цу предметах дукхагӀчарна пхиаш латташ хилар, царех дукхагӀбараш ца йоагӀаш отталь я йолга. Цунна бехке физрукаш ба. Уж шоаш ба шоай предмета сий лохдераш. Цу тайпарча моттигашка физически культурах хилча а ца хилча а бе-башха йоаца урок лоархӀ...

Экажкъонгий - Юртарча № 1 йолча юкъерча школе нийсвелар со, 10 «в» классе физкультура урок йолча хана. Цига кӀаьнкаши йиӀигаши бийкъа ба цу урока тӀа. Спортивни зале пхи йиӀиг яр, йоагӀаш йола формаш тӀа е юхаш, вож йиӀигаш дӀачуваьнача церна бӀарехьежаш латтар. Хьехархо йолча Л. Нагоевайга классни журнал мичад аьнна хьаттача, из учительске хиларах хоам бир цо сога.

Урокаш вена малав, воацар малав белгалдаккха, йоагӀачоа оценка оттае а, хьехархочоа урокаш водаш дӀадахьа а мара сенна деза журнал?

— Аз журнала тӀа дерригa а йоазош урок чакхъялча ду, — аьлар Нагоевас.

ХӀаьта кӀаьнкашта физкультура хьехаш волча А. Яндиева ер дешара шу дӀадоладелча дена журнала тӀа дӀаязъьяц дешархой тайпан цӀераш, цхьа оценка оттальяц. Хеталу, доккха хӀама дац из-м, аьле. Вакъда, цу тайпара хӀама эув бераша, цар догъаякх урокаш. ХӀаьта хьехархочун лоархӀам а лохбу берий бӀаргашка цу тайпарча гӀулакхо.

Каст-каста нийслурех да, физрукаша шоаш а хьехача дисциплина лоархӀам лохбеш моттигаш. Масала, школьни программа тӀа Ӏотӏа ца хьожаш, бӀарча шу доакх хьехархочо. ТӀаккха урокаш дукхагӀдолча даькъе цхьан тайпара хул — кӀаьнкашта футбольни йиӀигашта волейбольни бургацаш дӀа а яле ше Ӏохайна вагӀа е царца ловза отт иц. Е цкъаза вӀалла балха хьа ца воагӀаш Ӏа. из цамогаш хилча цунна когаметта дӀаоттаве саг хилац — урокаш юкъагӀьюс. Масала, цу тайпара сург дар Сурхотӏерча № 1 йолча юкъерча школе сона бӀаргадайнар. Физрук В. Евлоев цамогаш вар. Урокаш (физкультура) дӀахьош саг вацар. СпортзалагӀa дӀоагӀа корадоагӀаш дацар — из дар цамогаш хинначулга. Укхаза а журнала тӀа цхьаккха тайпа йоазув даьдацар, дешара шера хьалхара четверть чакхъяла дукха ха йисаене a. ХӀанз цхьаккха оценка йоацача журналаш тӀа дешара четверть чакхйоалача хана массарна а оценкаш «ӀотӀалохкаргья». Иштта хьахул-кх уж аттестаташ тӀа физкультурах хулаш йола пхиаш...

Районе динагӀвола физрук ва яхаш вувлаш хезавар со городерча № 1 йолча юкъерча школера Б. Лютов. Цун цхьан урокага хьакха безам хилар са чӀоагӀа.

— Са тахан показательни, вешта аьлча, контрольни урок я яллагӀча классе, — аьлар сога физрука.

ТӀаккха из-м геттара лахача боараме хург ма йий, аьнча, хийтар сона. Сона хийттар бакъхиланзар, нийсса ехаш спортивни форма йоацаш баьхнабар урока тӀа. Расписанех хьалхара урок яр из цу дийнахьа, цул тӀехьагӀа кхы а массехк урока тӀа багӀа безаш а бар. Вакъда, Лютова бераш удаде доладир школьни формаш тӀаювххаше a. Уж бераъаш а дукхахк массехк урона тӀа иштта Ӏергда-те уж, хьапар деьлачуэ, дом тӀабиначул тӀехьагӀа? Иштта ва-йх динагӀвола физрук а.

Физически культура хьехаш вола хӀара хьехархо кийча хул директор, райОНО болхлой бехке бе, цар доагӀаш дола хьалаш хьанхолдац яхаш. Дешархой спортивни формаца физкультурах ахийтара, журналаш тӀа физрукашка оценкаш уттайтара директор, райОНО оарцагӀъала ѳза? Кулг а лаьца лелабе беза-те физкультуре хьехараш?

Хьагуча суртах геттара эсала лел Назрановски районерча школашка из дисциплина хьехар. цу гӀулакха дукхагӀа бехке ба из хьехаш бола хьехархой. Царгара диэза хьадеха деза физически культура лоархӀам шоше лакабелга.

С. АРЧАКОВ.

ШИ ГӀА ЦА БАККХА...

Дукха ха йоацаш дар из. Жуковске цӀерагӀча улица аьтта оагӀорахьа кувхаш дӀатувсара хьайир бетонни плиташ оттаяь моттигаш.

ВоагӀача кувхаш, кахьаташ, кхыйола бӀеха хӀамаш Ӏо ца йоххаш, гобаькъха Ӏотувс кувхаш шоай коара аралыча кхы хӀаман сагота боаца нах ба из деш бараш. Салаш ма хиллара, юкь тӀа пулар - басар а хьекхаш, фоарт ца юлаш Ӏечарна тӀара да цар леладер. Цу гӀулакха лаьрххӀа хьаль моттигаш хилча, воагӀача кувхаш Ӏояхка ши гӀа баккха мара ца безашие, дӀаяхьа бакхкачарна хьагульъе а машинаста тӀайотта а атта хургйолаш Ӏотовса мегаций уж? Бакъда, из деш цу улица тӀа баха нах а бац, хан-ханнахьа уж кувхаш ингара дӀакхуьаш цу вай лакхе цӀи яьккхача предприяте болхлой а бац. Квартальни е участкови вацхьогӀ цига? Фу деш вола-те участкови? Цу гӀулакхa бала хӀана вхачац № 7 йолча домоуправлене кулгалхошка?..

Уж тайпа бӀеда лелаеш моттигаш из улица хиша Ӏац вай городе. Масала, хьаьэцаргьа вай № 1 йола школа-интернат. Цув хьалхашка латт кувхаш чутувса отталь контейнераш. Вакъда, кувхаш царна гонахьа дукхагӀа улк. Гобаькха колд я, шоашта яа хӀама лехаш кӀалей Ӏулаш хул. ХӀаьта из берий учреждене юхе да. Вай лакхе йийшача моттигашка а укхаза а цу кувхашта юкъера лоӀае цхьаьцца хӀамаш лехаш, кувзаш дӀа-хьа кегвеш лелаш бераш хул. Долче, царна моллагӀа лазар хила тарлу...

Уж тайпа контейнераш вӀаштӀара лаьча цӀеноштa юхе дукха латт. Кхы дикагӀа дац шигара хьалаш а Санэпидстанце тӀахьожам лоаттабе беза цу тайпарча моттигашта. Иштта ца хуле, вай городе цӀена а хургьяц.

Воккъалвар аьлча, санэпидстанце доагӀар хьадеьзац торгови организацешкара а. Масала, дукхача моттигашка, кӀал тӀаьда е бӀеха я ца хьожаш, лаьтта Ӏодоассадий юхк баьцадаараш, ковртол, кабуц, кхыйола хӀамаш. Иштта, укх деношка Мира цӀерагӀча улица тӀа, дукха нах дӀа-юха ухача, ӀотӀаделхаш догӀа а долаш, асфальта тӀа Ӏодоссадаь дохкаш дар чкъаьрий. Цхьаане алац: фу леладу аш?

Б. АБАДИЕВ.

САЛОӀАЧА ДЕНОШКА

3 НОЯБРЬ

В. И. Ленина цӀерагӀа культура Дворец. 10.00. Болх беш я ловзоргий автоматаш. 11.00. Халхара зал. «Э ноалала цӀей». 17.00. «Россе — са Даьхе» яха радиоконцерт. 19.00. Болх беш я «ВӀашагӀкхетар» яха дискоклуб.

С. М. Кирова цӀерагӀа культурен салаӀарен парк. 9.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. Къулбаседа Кавказа композиторий иллеш» яха радиоконцерт. 14.00. Массови ловзараш. 17.00 «Йохаргйоаца союз» яха кинофестиваль.

4 НОЯБРЬ

Химикий культура Дворец. 8.00. «О героях грозового времени, ставшего легендою для нас» яха берий утренник. 16.00. «Къахьегама а коталош а цӀераш» яха кинофестиваль. 17.00. «Совета мехка летопись» яха библиографически обзор. 18.00. Музыкальни хьышадӀа. Деваш да Октябра иллеш.

В. И. Ленина цӀерагӀа культура Дворец. 10.00. Болх беш я ловзоргий автоматаш. 11.00. Болх беш я «Фаьлгийн приключенеийн дуней тӀа» яха киноклуб. 11.00. Лекцей зал. «Творчески рапорт», «Из хьа а са а биографи». 15.00. «Октябра байракха кӀал» яха книжни выставка.

Письмо лерагӀа

«ХЬАБАР МАРА БАЛА БАЦ...»

Саг лоархӀилга, цунна гӀулакх делга вехара хьисап а хинна дӀаэттад вай мехка. Къаьстта сий ду тӀема ветеранийн. Шоай дегӀ, са ца кходеш моастагӀех Даьхе ларяьраш ба уж.

Дувцилга доацаш хала хет тӀема ветеранаш, цар дезал тесса битаб, царна эшача гӀуллакхага хьежа бац, аьнна хезача.

Халахете а цу тайпара моттиган нийслу.

«Яздагаа ца йоалаш яду аз шуга.— йоах Даькова улицагӀа № 6 йолча цӀагӀа 49-ча квартире яхача Н. З. Торневас. — Дукха ха йоацаш веннав Даймехка тӀема цхьоалагӀча группа инвалид хинна са мар Торнев Мусий Мусост. Со се хьалха санна могаш яц. КхоалагӀа бутт ба тха квартире хий чуухa. Ванна йолча цӀагӀара тхоа Ӏобаьнкаб, пенаш Ӏаьржлуш латт. ТӀоадах массанахьа гӀолла дӀаларжаш йоагӀа. Кухни, кладовка саг дӀачувала йиш йолаш яц. Вайсанна цкъа-шоаза гӀатта езаш хул со хих яьза ведраш дӀакховса. Со ца йодаш, ца латтъаш моттиг яц».

Хьагучча бесса, цхьа ди е ши дя дац тховнах ладар чуухa, сатем боабаь нах кхестабу. БӀарчча кхо бутт ба! Из ца хеваш вац № 11 йолча домоуправлене начальник Д. М. Цороев. Дукха кхай на волча Н. Торнева. Шийгара мел чӀоагӀа дехар дича а цкъа хьачуваьнна хий Ӏочуухаш латтача тховнагахьа урагӀа хьежавац из. Юххера, легкъаш шийна кӀордайнча, аьнад:

—ДӀаяла, кхалсаг. Хьабар мара бала безаш за укхаза. Дукха ба хьо моргаш.

ТӀемахочун дезал бахача квартира хий Ӏочуухийтар ва «Грознефть» объединене милицина - бытовой отдела воккхагӀвола, инженер В. Н. Смирнов. Бытовой дешаех дика кхеташ волча по дӀайха а шийла а хий ухаш йола трубаш цӀен куц доадерзоалаш дӀахьайладьхай, кранаш хьелла корилг мара па дуташ. Мел хьенача а ха йиш яц хий мичахьара леш. Из ха турбаш хьалха хиннача бесса хьагучаяха еза. ХӀаьта из де безам болаш фусам да а вац. Домоуправлене кулгалхошца дувцарах хӀама а ца хиная, бокхьала хий соцаде, аьнна, хьагӀальнна кхалсаг чоехаль аралькхай В. Н. Смирнова.

— Са цӀагӀа екъа я. Фу бала бахь сога? — яхаш хетт цо. Шех вац ше леладеча гӀуланха. КӀеаиг-дукха а из сагота хиннаваларе шоллагӀча дийнахьа къайла хургдер пахьа цӀагӀа Ӏочууха хий. В. Н. Смирнова болх беча отделе дукха ба цу гӀулакхах кхеташ бола специалисташ, слесараш. Безам хилча домоуправленега а ца хьежаш, уж хьа а боалибаь, хьотте а къоастидаь хургдар из чоалхане доаца дош.

ХӀанз хьагучох, кастлуш соцаргдац Торневай цӀагӀа Ӏочууха хий. Домоуправлене кулгалхошца йоах, сихха де деташ дукха балхаш да тха. Уж йисте а даьнна, сварка мукъаьлча, цу квартирага а хьожаргда тхо.

М. - Б. ЦИЦКИЕВ.

ЮКЪЕРА ШКОЛАШ ЧАКХЪЯЬХАРАШ!

Профессионально-техническа училищашка деша хьех що ер профессеш Ӏомаергйолаш:

технологически установкай оператор — СГПТУ-2, ТУ-18,

электрооборудованена гӀулакх деш вола электромонтер — СГПТУ-2.

токарь-револьверщик — СГПТУ-3.

химически анализа лаборант — СГПТУ-4.

буровойнта гӀулакх деш вола электромонтер — СГПТУ-4.

болатех вьлкабетонни конструкцешта монтаж еш вола каменщик-монтажник — СГПТУ-9, 11.

плотник — СГПТУ-9, 11.

столяр (гӀишлошъер) — СГПТУ-9, 11.

киномеханик — ТУ-18 (районни киносетий направленегӀа),

кога гӀирса тӀехье кийчъер — ТУ-26.

тракторист-машинист — 3 класса — СПТУ №№ 1, 2, 4 (колхозийн совхозийн направленегӀа).

автомобила водитель категори «С» — ТУ-22 (деша хьех мехкарий).

Лаккхехьа мел хьовхальча специальностех деша ра ха 10 бутт.

Выпускникашта долча дешаре хьалехи льготехи ха безам бар укх адресех ха йиш я:

СГПТУ № 2 — г. Грозный, ул. Индустриальни, 10, тел. 6-48-18,

СГПТУ № 3 — г. Грозный, ул. Лермонтова, 2, тел. 2-20-80.

СГПТУ-4 — г. Грозный, 12 участок, тел. 9-54-41-02,

СГПТУ-9 — г. Грозный, ул. Индустриальни, 4, тел. 6-23-95,

СГПТУ-11 — г. Грозный, ул. Шефски, 23, тел. 6-45-06.

ТУ-18 — пос. Долинский, тел. 5-51-1-21,

ТУ-22 — 15 молсовхоз, тел. 5-45-2-21,

ТУ-26 — г. Грозный, ул. Дагестански, 49, тел. 9-80-59,

СПТУ-1 — ст. Серноводская.

ССПТУ-2 — ст. Калиновская,

ССПТУ-4 — Ачхой-Мартан.

Профтехобразоване Нохч-ГӀалгӀай республикански управлени.

ЗАПАСЕ А БОЛХАШ, МУКЪАБОВЛИЙТАЧА БӀУХОЙ ТЕРКАМГА!

Профессионально-технически училищаша кхы тӀа деша дӀаэц дешара ха лоацъяь а I разряда болхлочун тарифни ставка боарамагӀа стипенди а (72—76 сом) луш укх профессех дешаргдолаш:

электросварщик — 6 бетта (СГПТУ-5),

токарь-расточник — 6 бетта (СГПТУ-3),

аппаратурни оборудованена ремонт еш вола слесарь — 6 бетта (ТУ-26).

термоизоляце изолировщик — 3 бетта (ТУ-10).

оборудованена (телефонийчоа)монтаж еш вола бувзама монтажник—5 бетта (ТУ-7).

слесарь-сантехник — 4 бетта (ТУ-10),

слесарь-сантехник, газосварщик — 1 бетта (СГПТУ-8, 10, 11, 13),

каменщик — 5 бетта (СГПТУ-9, 11, 13, 30),

столяр (гӀишлошъер), плотник — 5 бетта (СГПТУ-9, 11, 13),

маляр (гӀишлошъер) — 6 бетта (СГПТУ-9, 11, 13),

штукатур-облицовщик - плиточник — 5 бетта (СГПТУ-9, 11, 13),

тракторист-машинист 3 класса — 6 бетта (юрташкара ПТУ №№ 1, 2, 4 — хьаэц совхозийн колхозийн направленегӀа).

Училищай адресаш:

СГПТУ-3 — г. Грозный, ул. Лермонтова, 2, тел. 2-20-80,

СГПТУ-5 — г. Грозный, ул. Стахановцев, 16, тел. 2-25-06,

ТУ № 7 — г. Грозный, ул. Харьковски, 16, тел. 2-05-88,

ТУ № 10 — г. Грозный, ул. Социалистически, 40, тел. 6-18-03,

СГПТУ-9 — г. Грозный, ул. Индустриальна, 4, тел. 6-23-95,

СГПТУ-11 — г. Грозный, ул. Шефски, 23, тел. 6-43-06,

СГПТУ-13 — г. Грозный, ул. Гойгова, 30, тел. 3-35-21.

ТУ-30 — г. Аргун, завод «Пищемаш», тел. 2-51-16,

СПТУ № 1 — ст. Серноводская,

ССПТУ № 2 — ст. Калиновская,

ССПТУ № 4 — Ачхой-Мартан.

Деша хьайийцарий таро хургья училищера дешари подготовительни курсашка, отделенешка е кузий сайоанарча отделенешка дешари цхьана тарде.

Ца кхетар хатта мегаргда укх телефонаца 3-43-14 — профтехобразоване управлени.

ТЕЛЕВИДЕНИ

3 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «ЦӀа гургалаш». Телевизионни художественни фильм. 5-гӀа сери.
9.35 — «Спортлото». 44-гӀа тираж.
9.45 — «АБВГДейка».
10.15 — «Музейни выставочни залашкех гӀолла». Передачи чӀоагӀа.
11.05 — Еррига союзни радиоа Централни телевидени электромузыкальни инструментий ансамбля концерт.
11.35 — «ДоттагӀий юхьаваш». Ведущи—йоазонхо А. Алексин.
12.15 — Сийлахь-йоккхача Октябра 40 шу дизарга. «Истбаьннараш» яха тӀема хьакара доттагӀий клуб.
13.45 — Хоккейа йола СССР чемпионат. «Торпедо» — «Спартак». 2-гӀа 3-гӀа периодаш. Перерыв йолча хана (14.20) — «Кердадараш».
15.15 — «Дезали школаш». Телевизионни журнал.
15.45 — «Экономически дневник». Иссык - Куль—бӀайха Ӏам.
16.05 — «Кердадараш».
16.10 — «Циркачанок». Художественни фильм.
17.15 — Политически обозревателa В. Л. Бенетова къамаьл.
17.45 — «Гусарий сюита». РСФСР заслуженни искусства деятеля Н. Сергеева кулгалдечa Паччаьлкхен духови оркестра дентъа лоацам оттадаь концерт.
18.20 — «БӀаргашта гушдар — теша халадар». «Песьмой сакъат».
19.20 — Мультфильмаш: «Къамыча вордах бола оалам», «Къастабьараш».
20.00 — «ЦӀа гургалаш» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 6-гӀа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — Останкино Концертни студера къонача сайре. Арио баха из йола кагархой эскара маньбакар.
23.30 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйранара гимнастика.
8.15 — «Могаш хила безам бале».
8.30 — Берий фольклорни коллективай концерт. ЧССР-ера передача.
9.10 — «Захириддин Мухаммад Бабур» яхача телевизионни документальни фильма премьера (Ташкент).
9.35 — «Ӏуйранара почта» яха музыкальни передача.
10.05 — «Зама техача хьекъе гӀолла». Документальни фильм.
10.15 — Ритмически гимнастика.
10.45 — «Шорица къоасам лааттабу саг». Документальни фильм.
11.30 — Ленинградски телевидене студе программа.
12.00 — Хоккейх йола СССР чемпионат. «Торпедо» — «Спартак», 1-гӀа период.
12.30 — «Йоалаьжачун спутник».
14.20 — «Интерфорум-84» яхача дуней халкъашта юкъера къонача исполнителий фестиваль.
15.05 — «Поэм». О. Боков.
15.35 — «Дуней халкъашта юкъера обозрени».
15.55 — «Нохч-ГӀалгӀайчен кӀира».
16.05 — «Кхаь тамашийна бос».
16.20 — «Телевизионни хьышацӀа».
17.00 — Хоккейх йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Сокол».
19.15 — «Музыкальни киоск».
19.45 — Телевизионни документальни фильм.
20.00 — «Вийса даьнъаьла хийла шун, бераш!».
20.15 — «Могашие». Ленинградера передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Карусель». А. П. Чехова дувцарех оттадаь телевизионни художественни фильм.

4 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.30 — «ЦӀа гургалаш». Телевизионни художественни фильм. 6-гӀа сери.
9.30 — «Гургал».
10.00 — «Советски Союза гӀулакх ду аз!».
11.00 — 1984 шера Ӏилман техникин даькъе Ленински комсомола преми лауреаташ хиннарашка.
11.45 — «Ӏуйранара почта» яха музыкальни передача.
12.15 — «ГӀишлоаргьяри архитектурех». Киножурнал.
12.30 — «Юрта сахьат».
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — «Йоазонхой вахари».
14.50 — Телевизионни документальни фильм.
15.15 — Телевизионни лоацаметражаш йола бераша лерхӀа художественни фильмаш: «Загадочное» яхача юрта», «Валерка, Рэмка...».
16.10 — «Кердадараш».
16.20 — «Путешественникий клуб».
17.20 — М. Пятницки цӀерагӀча Паччахьалкхен академически эрсий халкъа хора концерт.
18.00 — «Дуней халкъашта юкъера панорама».
18.45 — Мультфильмаш: «ЙиӀиги чай», «Кхоана хургдар кхоана», «Шарик-фонарик», «Бошиг Кремлин йошиг Цугиги».
19.20 — Еррига союзни радион Централни телевидени эстрадно - симфонически оркестра концерт.
20.00 — «ЦӀа гургалаш» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 7-гӀа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — Футбольни обозрени.
22.05 — «Массанешта йола музыка». Ведущи — СССР халкъа артист Е. Нестеренко.
23.15 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарядке е дӀаотта!».
8.20 — Ӏилма - дешийтара фильмаш. «МугӀарера моттиг», «Экономически уйла яр».
9.00 — «Эрсий метта къамаьле».
9.30 — Красноярски телевидене студе программа.
10.20 — «Московски гуйре» яхача советски музыка VI фестиваля концерт.
11.10 — «Фаьлг болча хьоашалла. Мультфильмаш: — «Лабиринт», «Персей».
12.00 — «Дийнача хӀамай дуней тӀа».
13.00 — Украински телевидене радион халкъа инструментий оркестра концерт. Киевера передача.
13.30 — Тха корреспонденташа дувц.
14.00 — «Москвичка». Телевизионни клуб.
15.25 — «Музея портрет». Телевизионни документальни фильм.
15.50 — «Эггара дӀаьхагӀа дола дий». «Шера хенаш» яхача цикл тӀара музыкальни эстрадни передача.
16.55 — «Хала этажаш». Телевизионни художественни фильм. 4-гӀа сери.
18.00 — «ГӀорбаьнна бола советски исполнителаш — Ленински преми лауреаташ». СССР халкъа артиста, Социалистически Къахьегама Турпала З. Гилельса концерт.
18.50 — «Юха а вена со...». А. С. Пушкина стихаш еш СССР халкъа артиста И. Смоктуновские.
19.45 — ДӀалокх В. Кветуна (аккордеон).
20.00 — «Вийса даьнъаьла хийла шун, бераш!».
20.15 — «Илзен тахканаш». Киножурнал.
20.30 — «Массанешта йола стадион».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Майора Земина вазарцара 38 моттиг» яхача серецара «ЙоалагӀа чондарг» яхача телевизионни художественни фильма премьера.

РАДИО

3 НОЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.35 — «Хий дикаллача латтах бизза лейда эца» (нохчий меттала).
10.15 — «Октябре сийрдаьннехка мехк». Радиокомпозици (гӀалгӀай меттала).
10.35 — Реклама (эрсий меттала).
11.00 — «Къона» (эрсий меттала).
11.30 — «Литературни Нохч-ГӀалгӀайче» (эрсий меттала).
12.40 — «Салатара минаташ» (нохчий меттала).
13.00 — Реклама (эрсий меттала).
13.15 — «Вай доттагӀ—Ӏалам» яха радиожурнал (эрсий меттала).
13.45 — «Социалистическое яхье движенни» (эрсий меттала).
15.55 — «Музыкальни почта» (гӀалгӀай меттала).

УКВ

17.00 — «Стихаш музыкица». Лирически музыкально-литературни концерт.
17.43 — С. Цугаева произведенеш.
18.30 — Хахкара ашараш.

4 НОЯБРЬ

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.22 — «Ленинан некъ» газета обзор.
7.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
7.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
7.38 — Хоамаш. Хоттам (эрсий меттала).
8.25 — «Шоана хеза хета ашараш» (эрсий меттала).
11.20 — «КӀиранденна йола музыкальни программа» (эрсий меттала).
15.15 — Вальсаш (нохчий меттала).
16.00 — «Школьни глобус» (эрсий меттала).
16.30 — «Къона гӀеха» (нохчий меттала).
18.00 — «Иллешца доттагӀаа делчарна» яха концерт (нохчий меттала).

УКВ

18.00 — М. Светлов. «Со хьай доттагӀа лариа».
18.40 — Илли дӀаоа С. Магомадова.
19.14 — Моттигерча авторий произведенеш.

ХӀоттам

Тахан республике гӀоллен Грознен морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, Ӏуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 7—12. Грозне 9—11 градус йовхал болаш хилен тарлу.

Кхоанен доммен морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагӀовашкахьара секунде 0—5 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсанна 0—5, дийнахьа 3—8 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктохаха секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-65-01; юрта бахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кисьмой — 2-85-64; корректоре — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора—2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, среи, шоаттеи деношка

СФ00286. «Грозненский рабочий» издательства типографи. Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского 92. Заказ № 4597.